

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Petr Hás

**Dohoda o vině a trestu a další alternativní trestní
procedury**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. Ing. Josef Montag, Ph.D.

Katedra národního hospodářství

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 28. 1. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 162 422 znaků včetně mezer.

Petr Hás

V Praze dne 28. 1. 2024

Poděkování

Děkuji tímto doc. Montagovi za jeho dobře míněné rady, čas i konzultace, kterými mi při tvorbě této práce pomohl.

Dále ze srdce děkuji mé rodině za neocenitelnou pomoc a podporu (zdaleka nejen) při studiu.

V Praze dne 28. 1. 2024

Obsah

Úvod.....	1
1 Obecně o alternativních trestních procedurách.....	3
1.1 Dohoda o vině a trestu.....	4
1.2 Variace dohody.....	8
1.3 Dohoda o vině a trestu v konfrontaci se základními zásadami trestního práva procesního.....	11
2 Právo a ekonomie.....	17
2.1 Společenské náklady trestného činu.....	17
2.2 Další ekonomické přístupy k právu v českém trestním zákoně.....	21
2.3 Analýza trestných činů z pohledu společenských nákladů.....	24
2.4 Analýza trestů z pohledu společenských nákladů.....	26
2.5 Státní zástupce a jeho (ne)efektivita.....	33
2.6 Soudní rozhodování a jeho principy.....	41
2.7 Procesněprávní postavení obhájce při sjednávání dohody.....	47
Závěr.....	53
Seznam použitých zkratk.....	56
Seznam použitých zdrojů.....	57
Dohoda o vině a trestu a další alternativní trestní procedury.....	60
Agreement on guilt and punishment and alternative criminal proceedings.....	61

Úvod

Dohoda o vině a trestu a další alternativní trestní procedury tvoří sérii tzv. odklonů¹, s nimiž pracuje český trestní řád, totiž zákon č. 141/1961 Sb., v ustanoveních § 290 a násl. (dále jen „tr. řád“). Dohoda o vině a trestu (dále také jako „dohoda“) jako jeden z odklonů byla do českého právního řádu promítnuta zákonem č. 193/2012 Sb. s účinností od 1. 9. 2012 a je tedy procesně právním institutem, který v našem právním řádu žádnou tradici nemá. V rámci systematiky trestního řádu můžeme najít těžiště právní úpravy dohody v § 314o a násl. tohoto zákona, přičemž řízení o schválení dohody o vině a trestu doplňuje další alternativní způsoby řízení, mezi které podle příslušných ustanovení trestního řádu patří řízení ve věcech mladistvých, řízení proti uprchlému, podmíněné zastavení trestního stíhání, řízení před samosoudcem (a vydání trestního příkazu jako jeho výsledek) a dále řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu a řízení o přezkumu příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a příkazu k zjištění údajů o telekomunikačním provozu.

Dohoda o vině a trestu jako taková je pro kontinentální právní systém ne zcela běžným jevem, vychází ze systému common law a tato práce se v první části zaměří na její charakteristiku, kdy cílem je zhodnotit míru efektivity odklonů. Komparace, jako metoda využitá ve druhé (ale v omezené míře též první) části této práce se dotkne zejména dohody jako takové, přístupů různých jurisdikcí a právníků (soudců, státních zástupců či advokátů) k ní, přičemž ve druhé části práce bude jejím předmětem také právní řád České republiky (zejména pak odvětví trestního práva), v němž se dohoda o vině a trestu vyskytuje relativně nedlouho a jeho porovnání s právním režimem států common law, případně s právními názory tamějších vzdělavců. Cílem bude ověřit, zda přijetí této úpravy dosáhlo, či může dosáhnout účelu, s nímž byla dohoda do českého právního řádu vnesena² po bok dalších odklonů, anebo tímto došlo k dalšímu rozšíření již tak široké plejády právních norem českého právního řádu ve světle toho, že cílem novelizace trestního řádu z roku 2012 bylo zefektivnění a zrychlení tr. řízení, snaha o snížení vytíženosti trestních soudů a současně umožnění obviněnému vyhnout se zdlouhavému trestnímu řízení, hlavnímu líčení a dokazování³.

Cílem obou částí práce pak bude ověřit hypotézu, totiž v jaké míře je dohoda o vině a trestu z hlediska principu spravedlnosti za současného prolomení zásady materiální pravdy

1 Odklon, anglicky *diversion*.

2 *Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb.* (sněmovní tisk Poslanecké sněmovny České republiky č. 510/0) [online]. s. 28–29 [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=510&ct1=0>.

3 *Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb.* (sněmovní tisk Poslanecké sněmovny České republiky č. 510/0) [online]. s. 28–29 [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=510&ct1=0>.

vhodná k další aplikaci v českém trestním právu, kdy cílem bude také prozkoumat, jaké dopady má její sjednání, či využití jiného z odklonů, pro obžalovaného, státního zástupce, soud a též pro obhajobu. S tímto se tedy pojí další problém, kterým se bude tato práce v obou jejích částech zabývat, totiž otázka práva na právní pomoc, potažmo jeho realizace, stejně jako realizace dalších principů trestního práva. Cílem v tomto bodě bude zjistit, jak by měl advokát v takovém případě postupovat při poskytování rad svému klientovi a v jaké míře je v českém trestním řádu zachována zásada materiální pravdy (pokud vůbec), případně zda je tímto postupem, či jím může být, ohroženo právo na spravedlivý proces tak, jak o něm pojednává český ústavní pořádek, potažmo čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

V první subkapitole tedy dohodu obecně charakterizují jako institut trestního práva procesního a vymezím ji také v rovině právní teorie, potažmo v rovině zákonných ustanovení, dotknu se velmi krátce též jejího vývoje v českém právním řádu (který je sám o sobě relativně krátký). Zmíněna bude rovněž Metodika NSZ k uzavírání dohod o vině a trestu, jakož i další podpůrné prameny práva. V druhé subkapitole první části pak budou popsány různé formy přístupu k dohodě, kdy některé z nich představují jistou modifikaci základních zásad trestního práva procesního, což dále popisují ve třetí subkapitole.

Ve druhé části práce se budu zabývat tím, jaké dopady má dohoda či jiný odklon z hlediska celospolečenské alokace vzácných zdrojů a v jaké míře jsou náklady tr. řízení ušetřeny či pouze alokovány jiným subjektům trestního procesu, přičemž právě hledisko procesních subjektů bude kritériem, kterým se budu primárně zabírat, každému z nich bude v rámci druhé části práce věnována zvláštní subkapitola, jejímž cílem bude vždy posoudit zdroje, kterými konkrétní subjekt disponuje a to, jak jsou tyto zdroje dohodou ovlivněny, potažmo realokovány k jinému z procesních subjektů.

1 Obecně o alternativních trestních procedurách

Mezi tzv. alternativní trestní procedury je řazena řada institutů trestního práva procesního. Ustálenou terminologií hovoříme o zvláštních způsobech řízení⁴, které tr. řád upravuje v hlavě dvacáté (§ 290 - 314s). Zákon současně výslovně nehovoří o pojmu odklon, kdy podle Jelínka neexistuje ani jeho jednotná definice a je to pojem spíše mnohovýznamový⁵. Zjednodušeně pak pojem odklon lze vymezit – a to v širším slova smyslu – jako alternativu standardního trestního řízení. Jde totiž o určitý odchylný postup od typického průběhu trestního řízení a znamená, že trestní řízení nedospěje do svého obvyklého konce, do vynesení odsuzujícího rozsudku, nedojde k vyslovení viny, k uložení klasické trestní sankce, ale řízení se od této cesty tzv. odkloní a trestní věc se vyřídí jinak, velmi často tak, že se trestní stíhání zastaví, což je další charakteristický znak odklonu⁶. Typická součást trestního řízení, totiž část řízení, která se odehrává před soudem, označovaná jako hlavní líčení, se v případě využití odklonů často vůbec neuskuteční a celá trestní věc může i díky tomuto být vyřízena rychleji, mimo jiné proto, že dokazování často vůbec neprobíhá a trestní stíhání se zastavuje.

V souvislosti s odklony se dále jako jejich charakteristický rys zmiňuje tzv. restorativní justice, totiž snaha nikoliv primárně potrestat pachatele, kterýžto prvek je pro klasické trestní řízení bezpochyby typický, nýbrž v případě odklonů je cílem určitá rehabilitace, respektive náprava vztahů mezi obžalovaným a poškozeným, potažmo obětí trestného činu.

V užším slova smyslu pak odklon může být chápán jako odchylka od standardního trestního řízení a spočívá v tom, že nedojde k vyslovení viny a věc se vyřídí mimosoudním postupem nebo zastavením trestního stíhání. V takovém případě mohou být některé zvláštní způsoby řízení, které se k odklonům v širším slova smyslu řadí, z definice vynechány⁷ a to zejména trestní příkaz jako výsledek řízení před samosoudcem podle ust. § 314a a následujících tr. řádu. Podobně dohoda o vině a trestu sem v případě využití této definice bude řazena spíše volněji, neboť dohodu jako takovou schvaluje soud (dle ust. § 120 odst. 4 tr. řádu) odsuzujícím rozsudkem a nelze tedy bez dalšího konstatovat, že by soudní stádium trestního řízení bylo vynecháno.

V návaznosti na právě uvedené je níže pojednáno o tom, v jaké míře odklony podporují ekonomickou efektivitu, tj. situaci, kdy je společnost schopna ze svých vzácných zdrojů vytěžit maximum⁸ za současného osvobození nevinných a potrestání vinných⁹.

4 Jelínek, J. *Trestní právo procesní*. Vyd. 6. Praha: Leges, 2021, s. 791.

5 Jelínek, J. *Trestní právo procesní*. Vyd. 6. Praha: Leges, 2001, s. 792.

6 Tamtéž, s. 792.

7 Ščerba, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2013, s. 60.

8 MANKIW, G. *Zásady ekonomie*. Praha: Grada, 1999, s. 32.

1.1 Dohoda o vině a trestu

Podstatou dohody o vině a trestu je dohoda mezi státním zástupcem a obviněným, která obsahuje popis skutku, o němž obviněný prohlásí, že jej spáchal, a výměru a druh trestu stanovený dle zákona, kterou schvaluje soud¹⁰. Meritem dohody tedy je jednak to, že se obviněný vzdá možnosti být osvobozen soudním rozhodnutím (tj. zprošťujícím rozsudkem), druhak to, že se obviněný vzdává svých procesních práv, jejichž výkon fakticky vyvolává náklady na straně obžaloby a snižují pravděpodobnost jeho odsouzení a za třetí to, že se obviněný vyhne tomu, aby způsobem nekorespondujícím s realitou prohlásil, že není vinen¹¹. Součástí dohody je tedy výslovné prohlášení obviněného¹² o tom, že spáchal konkrétní skutek, který je mu kladen za vinu.

Dohoda jako nejmladší z odklonů od klasického průběhu trestního řízení představuje způsob, jak odsoudit osobu, aniž by byla vinna¹³. Cíl, pro který zákonodárce dohodu do českého právního řádu vložil byl bezpochyby jiný, byla jím – z důvodové zprávy¹⁴ - patrná snaha o urychlení trestního procesu a o rozšíření možností alternativního řešení věcí v trestním řízení. Toto je také hlavním argumentem zákonodárců ve většině jurisdikcí, v nichž je dohoda zaváděna¹⁵, nicméně cílem, o němž se mluví méně je dle mého názoru úspora zdrojů společnosti při absenci klasického průběhu trestního řízení a jejich případná investice jinde, či do vyšetřování závažnější kriminality, neboť lze ve světle již zmíněného konstatovat, že alternativní trestní procedury jsou jednak méně nákladné, než klasické soudní řízení, jednak méně přesné, avšak s nárůstem množství trestních věcí¹⁶ pro budoucnost soudnictví do jisté míry nezbytné¹⁷.

9 DUSEK, L.; MONTAG J. The Trade-offs of Justice: A Theory of the Optimal Use of Alternative Criminal Procedures. In *papers.ssrn.com* [online]. 2016, s. 1 [cit. 2023-11-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2812559.

10 JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. Vyd. 6. Praha: Leges, 2021, s. 799.

11 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 312, s. 314.

12 PAOLINI, G. The administratization of criminal convictions worldwide: History, extent, and consequences, *ILE Working Paper Series*. 2023, No. 74, University of Hamburg, Institute of Law and Economics (ILE), Hamburg, s. 2 a s. 7.

13 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 316.

14 *Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb.* (sněmovní tisk Poslanecké sněmovny České republiky č. 510/0) [online]. s. 28–29 [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=510&ct1=0>.

15 PAOLINI, G. The administratization of criminal convictions worldwide: History, extent, and consequences, *ILE Working Paper Series*. 2023, No. 74, University of Hamburg, Institute of Law and Economics (ILE), Hamburg, s. 13 a str. 14.

16 DUSEK, L.; MONTAG J. The Effects of a Simplified Criminal Procedure: Evidence from One Million Czech Cases. In *papers.ssrn.com* [online]. 2017, s. 3 [cit. 2023-11-17]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2941496.

17 DUSEK, L.; MONTAG J. The Trade-offs of Justice: A Theory of the Optimal Use of Alternative Criminal Procedures. In *papers.ssrn.com* [online]. 2016, s. 1 a s. 38 [cit. 2023-11-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2812559.

Zákon stanoví v ust. § 175a tr. řádu řadu formálních náležitostí dohody o vině a trestu, mezi nimi zejména označení státního zástupce, obviněného, poškozeného, dále datum a místo sepsání dohody, popis skutku, pro který je obviněný stíhán, s uvedením času, místa, způsobu jeho spáchání, případně jiných okolností, za nichž k němu došlo, tak, aby nemohl být zaměněn s jiným skutkem, dále je v dohodě nutné uvést označení trestného činu, který je v tomto skutku spatřován, a to jeho zákonným pojmenováním, uvedením příslušného ustanovení zákona a všech zákonných znaků včetně těch, které odůvodňují určitou trestní sazbu, dále prohlášení viny obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán a který je předmětem sjednané dohody o vině a trestu, dále je zcela zásadní v dohodě uvést druh, výměru a způsob výkonu trestu včetně případné délky zkušební doby, případně upuštění od potrestání a dále také rozsah přiměřených omezení a povinností v případě, že to trestní zákoník umožňuje a že byly dohodnuty. Bude také přihlédnuto k tomu, zda obviněný trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Dále dohoda obsahuje též rozsahu a způsob náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, bylo-li dohodnuto, dále ochranné opatření a podpis státního zástupce, obviněného, obhájce, případně poškozeného (jehož zájmu má při sjednávání dohody státní zástupce povinnost dbát podle ust. § 175a odst. 5 tr. řádu).

Důvodem, proč byl institut dohody před 1. říjnem 2020 aplikován spíše ojediněle byla řada, jednak bylo vyžadováno mnohem více formálních náležitostí, jiné instituty umožňovaly rychlejší a jednodušší vyřízení věci než komplikovaný postup při sjednávání a schvalování dohody o vině a trestu, nemožnost uzavření dohody v řízení o zvláště závažných zločinech a nízká motivace stran k jejímu uzavření¹⁸. To se však v říjnu roku 2020 změnilo zákonem č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů a dnes je tedy možné uzavřít dohodu u všech trestných činů.

Podle současné právní úpravy pak je v České republice možno i v případech zvláště závažných zločinů ve smyslu § 14 odst. 3 tr. Zákoníku sjednat dohodu o vině a trestu a čistě formálně vzato ji uzavřít již v přípravném řízení za úplné absence hlavního líčení či dokazování. Z hlediska materiálního samozřejmě nejspíše státní zástupce takovou iniciativu dle mého názoru nevyvine, a to vzhledem k mimořádně vysoké závažnosti takového (zvláště závažného) zločinu. Na straně druhé stojí názor Nejvyššího státního zastupitelství¹⁹, který říká, že dohodu uzavřít lze, avšak v takovém případě nelze vyloučit, že ani přes sjednání dohody nebude možno přistoupit

18 JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. Vyd. 6. Praha: Leges, 2021, s. 799-800.

19 *Metodika k postupu státních zástupců při sjednávání dohod o vině a trestu* [online]. Nejvyšší státní zastupitelství: ©2023 [cit. 2023-05-31]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2023/03/1-SL-111-2022.pdf>.

k jakémukoliv snížení trestu oproti výměře, v jaké by obviněnému byl trestu uložen v případě standardního průběhu trestního řízení²⁰.

Podle tr. řádu tedy nic nebrání sjednání dohody u zvlášť závažných zločinů, tedy kupříkladu trestných činů, jejichž objektem je ochrana lidského života, a je možné si klást otázku, zda zákonodárce nepochybil, když umožnil uzavřít dohodu o vině a trestu i v takovýchto případech. V této souvislosti vyvstává problémem, zda v případě nejzávažnějších trestných činů vůbec vyvstane situace, kdy bude výměra trestu snížena na základě toho, že se obviněný ke spáchání skutku dozná, potažmo, zda lze obviněného z útoku proti životu či zdraví vůbec bonifikovat touto formou, což čistě formálně možné možné je, a to v souladu s ust. § 58 odst. 3 trestního zákoníku (který umožňuje snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby), na což reaguje i zmíněná Metodika NSZ a zaujímá k takovému postupu negativní postoj²¹. Na straně druhé z pohledu osoby, proti níž se řízení vede, potažmo jejího právního zástupce je možné klást si další otázku, zda v těchto případech má smysl dohodu vůbec sjednávat, neboť obviněný bude se značnou mírou pravděpodobnosti bonifikován jen minimálně, možná vůbec.

Pro obviněného, potažmo jeho právního zástupce tedy vyvstává nesnadná procesně právní situace, tj. zda přijmou návrh dohody z pera státního zástupce, zvláště v případě, že druhem trestu, který je státním zástupcem navrhován, je nepodmíněný trest odnětí svobody, anebo zda tento návrh státního zástupce nepřijmout a riskovat potenciálně přísnější trest jako výsledek hlavního líčení ve smyslu § 196 a násl. tr. řádu. Výsledkem však může (a také nemusí) být trest příznivější pro pachatele než ten, který byl navrhován státním zástupcem.

Na základě právě uvedeného tedy lze polemizovat, zda se v případě zvlášť závažných zločinů nejedná v souvislosti s dohodou o zcela zbytečný odklon od klasického průběhu trestního řízení, v praxi do budoucna nevyužívaný a to na základě Metodiky NSZ k uzavírání dohod o vině a trestu, která, jak koneckonců uvádím výše, je v přímém kontrastu s, již také zmíněnou, důvodovou zprávou k zákonu 193/2012 Sb., která výslovně stanovuje jako základní výhodu dohody to, že bude uzavřena co nejdříve za současné redukce nákladů trestního řízení pro společnost a bonifikaci ve prospěch osoby, proti níž se řízení vede a to ve formě snížení trestní sazby. Pokud k takové bonifikaci nedojde, není dle mého názoru možné očekávat jakoukoliv snahu ze strany obviněného směřující k uzavření dohody a ta zůstane ve vztahu k zvlášť závažným zločinům i nadále nevyužitá, a tedy v rozporu s úmyslem zákonodárce s nímž dohodu v roce 2020 umožnil využívat v širším okruhu případů, respektive u všech trestných činů ve

20 Metodika k postupu státních zástupců při sjednávání dohod o vině a trestu [online]. Nejvyšší státní zastupitelství: ©2023 [cit. 2023-05-31]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2023/03/1-SL-111-2022.pdf>.

21 Metodika k postupu státních zástupců při sjednávání dohod o vině a trestu [online]. Nejvyšší státní zastupitelství: ©2023 [cit. 2023-05-31]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2023/03/1-SL-111-2022.pdf>.

zvláštní části trestního zákoníku. Nejvyšší státní zastupitelství jde tedy proti úmyslu zákonodárce a snaží se o, z mého pohledu nepřijatelnou, interpretaci právních norem, k níž nemá naprosto žádný legitimní ani legální mandát.

Obecně lze uzavřít, že sjednání dohody o vině a trestu má dva zásadní procesní důsledky. Obviněný se uzavřením dohody vzdává práva na meritorní projednání věci ve veřejném a kontradiktorním řízení před soudem²². Druhým důsledkem uzavření dohody je pak zúžení zákonných důvodů odvolání proti odsuzujícímu rozsudku. Podle ust. § 245 odst. 1 věta druhá tr. řádu se lze proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu odvolat pouze v případě, že takový rozsudek není v souladu s dohodou, jejíž schválení státní zástupce soudu navrhl.

Dále můžeme také dodat, že dohodu jako takovou lze uzavřít jak v přípravném řízení, tak v rámci hlavního líčení, nicméně dle judikatury Nejvyššího soudu se nelze ztotožnit se závěrem ministra spravedlnosti, že nově přijatá úprava podle § 206b tr. řádu umožňuje kdykoli v průběhu řízení před soudem prvního stupně schválit uzavřenou dohodu. Systematické zařazení posledně zmíněného zákonného ust. do právní úpravy počátku hlavního líčení svědčí pro závěr, že tento postup je možný a vhodný především na počátku hlavního líčení před zahájením dokazování soudem prvního stupně²³. Nejvyšší státní zastupitelství pak podporuje uzavírání dohody ještě v přípravném řízení²⁴. Nicméně zákon výslovně nezakazuje sjednání dohody ani v průběhu dokazování.

Ohledně možnosti uzavřít dohodu v rámci odvolacího řízení pak panují mezi odbornou veřejností spory a Sokol k tomuto uvádí, že v případě, že odvolací soud ve věci rozhoduje, znamená to, že minimálně jedna ze stran řízení nějaké vady rozsudku prvního stupně nebo řízení, které mu předcházelo, vytýká. Pokud odvolací soud dá najevo, že bude nutné tento napadený rozsudek zrušit a nadto bude třeba řízení následně doplnit dalším dokazováním, např. výslechy svědků, znaleckým posudkem atd., nabízí se nepochybně možnost tomu všemu předejít uzavřením dohody. Zřejmě stejně, jako po zrušení rozsudku z uvedených důvodů v následném řízení před soudem prvního stupně²⁵.

Lze tedy uzavřít, že dohodu jako takovou je možno uzavřít při zahájení hlavního líčení bez větších problémů, stejně jako před podáním obžaloby. Ve zbylých fázích trestního řízení to fakticky může být z důvodu nedostatečně prokazaného skutkového stavu problematické, ač zákon to čistě formálně umožňuje (zahájení jednání o dohodě po sdělení obvinění), případně v situaci, kdy je to čistě formálně umožněno, ale dosud nevyužíváno (po zahájení dokazování

22 JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. Vyd. 6. Praha: Leges, 2021, s. 804.

23 Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 2022, sp. zn. 5 Tz 32/2022, odst. 12 odůvodnění.

24 *Metodika k postupu státních zástupců při sjednávání dohod o vině a trestu* [online]. Nejvyšší státní zastupitelství: ©2023 [cit. 2023-05-31]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2023/03/1-SL-111-2022.pdf>.

25 SOKOL, T. Dohoda o vině a trestu jako kvadratura kruhu. *Bulletin advokacie*. 2023, č. 5, s. 21.

nebo v rámci odvolacího řízení), ač v takových případech už bude účelu, s nímž byla dohoda do českého právního řádu vložena dosaženo, dle mého názoru, spíše obtížně.

1.2 Variace dohody

V souvislosti s rozšířením využití institutu dohody je možné zmínit tzv. administratizaci trestního práva a odsouzení, jejichž základem je významně posílená role státního zástupce, případně policejního orgánu a oslabení role soudu, potažmo role hlavního líčení jako merita klasického trestního procesu²⁶, umožňují totiž, aby státní zástupce v zásad vyřešil konkrétní věc bez zapojení soudu²⁷. Rozšířením využití alternativních trestních procedur, tj. řízení, která se v zásadě vyhýbají hlavnímu líčení a dokazování s ním souvisejícímu, dochází k administratizaci trestněprávních odsouzení, kdy pachatel je uznán vinným a odsouzen nikoliv na základě řízení před soudem, ale na základě vyjednávání mezi obžalobou a obviněným za využití důkazních prostředků získaných policejním orgánem a státním zástupcem, které byly nakonec jen schváleny soudem²⁸ a které nejsou před soudem prováděny.

Přístupů k dohodě existuje celá řada: některé jurisdikce ji částečně omezují a umožňují dohody využít kdykoliv, nejedná-li se o nejzávažnější trestné činy, jindy je tento institut využíván u pouze přečinů²⁹, v jiných jurisdikcích je dohoda implementována a častěji využívána až v případě rostoucí kriminality a tedy nutnosti diverzifikovat zdroje orgánů činných v trestním řízení³⁰, v jiných případech lze vysledovat, že dohoda se využívá v právních rádech států, které kladou vyšší důraz na retribuci (potrestání) pachatele než jeho nápravu, dále lze zmínit rozdíly mezi právním řádem, v němž je využíván porotní systém soudnictví a ve kterém pachatelé mohou preferovat, aby o vině a trestu nebylo jednáno před soudem, oproti státům, které poroty v trestním procesu nevyužívají³¹. Lze však shrnout, že podoba dohody, která je přijímána jurisdikcemi v Evropské unii se liší od té ve Spojených státech, a to zejména v omezení dopadající na státního zástupce, který nemůže nabídnout neomezenou slevu z trestní sazby. Další

26 LANGER, M. Plea Bargaining, Conviction Without Trial, and the Global Administratization of Criminal Convictions. *Annual Review of Criminology*. 2021, č. 4, str. 388 a str. 389.

27 DUSEK, L.; MONTAG J. The Effects of a Simplified Criminal Procedure: Evidence from One Million Czech Cases. In *papers.ssrn.com* [online]. 2017, s. 27 [cit. 2023-11-17]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2941496.

28 LANGER, M. Plea Bargaining, Conviction Without Trial, and the Global Administratization of Criminal Convictions. *Annual Review of Criminology*. 2021, č. 4, str. 394.

29 DUSEK, L.; MONTAG J. The Trade-offs of Justice: A Theory of the Optimal Use of Alternative Criminal Procedures. In *papers.ssrn.com* [online]. 2016, s. 19 [cit. 2023-11-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2812559.

30 PAOLINI, G. The administratization of criminal convictions worldwide: History, extent, and consequences, *ILE Working Paper Series*. 2023, No. 74, University of Hamburg, Institute of Law and Economics (ILE), Hamburg, s. 5.

31 LANGER, M. Plea Bargaining, Conviction Without Trial, and the Global Administratization of Criminal Convictions. *Annual Review of Criminology*. 2021, č. 4, str. 397 a str. 398, 400.

odlišností pak může být i užší prostor soudu do dohody zasahovat³². Jedním z důsledků těchto rozdílů v právních rádech států pak může být i to, že zdroje společnosti nejsou ve výsledku ušetřeny, ale pouze relokovány v rámci orgánů činných v trestním řízení, a to směrem od soudní soustavy k policejním orgánům a státnímu zastupitelství, jejichž role je s vyšší mírou administrativizace trestního řízení významně posílena³³ a je otázkou, v jaké míře se toto projeví v angloamerickém právním systému v porovnání s kontinentálním, budeme-li tento institut do některého z kontinentálních právních systémů přejímat a jehož užitím se soudci dobrovolně vzdají vlivu na tr. řízení a odsouzení osoby, proti níž se tr. řízení vede³⁴.

Dalším z přístupů k dohodě pak je hledisko slevy z výše trestní sazby, na kteroužto je možné nahlížet jako na daň zaplacenou obviněným za to, že neakceptoval dohodu a řízení dospělo až do soudního stádia, v němž obžalovaný bude vykonávat (krom jiných) své ústavní právo na obhajobu³⁵. V této souvislosti lze protiargumentovat skutečností, že dohoda je čistě dobrovolným ujednáním, neboť bude využita jen těmi, kterým se vyplaní (ve formě slevy na trestní sazbu), jinak dohodu odmítnou, v každém případě je tady vyvíjen tlak na nevinného, který může vést k jeho chybnému odsouzení³⁶.

Legitimitu pak mimosoudním řízením dle Langerera dodává právě dobrovolnost a doznání pachatele ke skutku, o který se v řízení jedná³⁷. Na straně druhé jsou státy, v nichž se dohoda, ač v právním řádu implementovaná, neužívá takřka vůbec, a to právě z důvodu nedostatku legitimacy takové procedury. Jde o případy, kdy společnost a její hodnotové nastavení neuznává nic, co by se podobalo tzv. kabinetní justici, kdy o vině a trestu je rozhodnuto, jako v případě dohod, v zásadě neverejně³⁸. Vedle nedostatku důvěry veřejnosti ve výsledek takového trestního řízení je významným negativem také riziko jistého oslabení efektu odstrašení v případě příliš rychlého trestního řízení s nízkými sazbami (přičemž využití dohody u pachatelů méně závažné

32 DUSEK, L.; MONTAG J. The Trade-offs of Justice: A Theory of the Optimal Use of Alternative Criminal Procedures. In *papers.ssrn.com* [online]. 2016, s. 8, 25, 40 [cit. 2023-11-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2812559.

33 PAOLINI, G. The administrativization of criminal convictions worldwide: History, extent, and consequences, *ILE Working Paper Series*. 2023, No. 74, University of Hamburg, Institute of Law and Economics (ILE), Hamburg, s. 13.

34 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 4,5 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

35 JOHNSON, D. B. Trials and Tribulations: The Trial Tax and the Process of Punishment. *Crime and Justice*. 2019, č. 48(1), s. 10.

36 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 10 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

37 LANGER, M. Plea Bargaining, Conviction Without Trial, and the Global Administrativization of Criminal Convictions. *Annual Review of Criminology*. 2021, č. 4, str. 397 a str. 406.

38 PAOLINI, G. The administrativization of criminal convictions worldwide: History, extent, and consequences, *ILE Working Paper Series*. 2023, No. 74, University of Hamburg, Institute of Law and Economics (ILE), Hamburg, s. 2.

tr. činnosti není výjimečný jev³⁹), což ve výsledku může některé trestné činy v očích potenciálních pachatelů zatraktivnit⁴⁰.

V porovnání s jinými alternativními trestními procedurami pak dohoda o vině a trestu má z mého pohledu prvek, který ji odlišuje a který ji může z hlediska obviněného, obhájce ale také státního zástupce činit více poptávanou. Je jí míra jistoty⁴¹, kterou procesní subjekty obdrží v případě jejího úspěšného uzavření. Oproti velmi blízkému institutu prohlášení viny v ust. § 206c tr. řádu, kterou obžalovaný prohlásí, že je vinen spácháním skutku v obžalobě uvedeného, nicméně tr. sankce, kterou obdrží je poté předmětem rozhodování soudu a z pohledu obžalovaného tedy existuje jen velmi malý incentiv, aby toto řešení na půl cesty mezi hlavním líčením a dohodou využil.

Problematika dohody o vině a trestu se v českém trestním řádu nenachází na jednom místě, nýbrž je zmíněna již v ust. § 2 odst. 8 tr. řádu, který hovoří o přípustnosti trestního stíhání před soudy jen na základě obžaloby, návrhu na potrestání anebo návrhu na schválení dohody o prohlášení viny a přijetí trestu, které podává státní zástupce, který v řízení před soudem zastupuje veřejnou žalobu, dále dle ust. § 175a odst. 1 tr. řádu se již v první fázi trestního stíhání, totiž v přípravném řízení, potažmo ve druhé fázi přípravného řízení (tj. po sdělení obvinění) označované jako tzv. vyšetřování může státní zástupce na návrh obviněného nebo i bez takového návrhu za splnění dalších kumulativních podmínek zahájit jednání o dohodě o vině a trestu. Mezi zmíněné podmínky patří dle ust. § 175a odst. 1 tr. řádu zejména to, že výsledky vyšetřování dostatečně prokazují závěr, že se skutek stal, že tento skutek je trestným činem a že jej spáchal obviněný. V dohadovacím řízení přitom není vyžadováno tak precizní zjištění skutkového stavu, jako je tomu v řízení před soudem, neboť takový požadavek by byl proti smyslu dohody samotné⁴². K jednání o dohodě o vině a trestu státní zástupce předvolá obviněného, o době a místě jednání vyrozumí obhájce obviněného a poškozeného, který výslovně neprohlásil, že se vzdává procesních práv, která mu zákon jako poškozenému přiznává. Současně je nezbytné, aby poškozený uplatnil své právo na náhradu škody či nemajetkové újmy, a to nejpozději při prvním jednání o dohodě o vině a trestu. Zásadní podmínkou, kterou zákon klade na sjednávání dohody o vině a trestu je dle § 175a odst. 3 tr. zákoníku je prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro

39 JOHNSON, D. B. Trials and Tribulations: The Trial Tax and the Process of Punishment. *Crime and Justice*. 2019, č. 48(1), s. 30.

40 PAOLINI, G. The administratization of criminal convictions worldwide: History, extent, and consequences, *ILE Working Paper Series*. 2023, No. 74, University of Hamburg, Institute of Law and Economics (ILE), Hamburg, s. 16 a str. 17.

41 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 6 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

42 ŠČERBA, F. a kol. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012, s. 25.

který je trestně stíhán a současně na základě dosavadních výsledků přípravného řízení nejsou o tomto jeho prohlášení důvodné pochybnosti. Dohodu o vině a trestu sjednává státní zástupce s obviněným a v případě nutné obhajoby pak státní zástupce s obviněným za přítomnosti obhájce.

1.3 Dohoda o vině a trestu v konfrontaci se základními zásadami trestního práva procesního

V objektivní realitě může existovat řada důvodů, pro které dohodu (ne)sjednat. Jedním z těch, které negativně motivují obviněného k uzavření dohody, je, že osoba, proti níž se řízení vede skutek vůbec nespáchala, potažmo spáchala ale jinak, než jak byl vykreslen v usnesení o zahájení trestního stíhání, popřípadě jinak, než jak byl vykreslen státním zástupcem v rámci podané obžaloby. V této souvislosti je třeba zmínit masivní průlom zásady materiální pravdy⁴³, která dle § 2 odst. 5 tr. řádu spočívá na tom, že orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi v zákoně uvedenými a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu. V přípravném řízení orgány činné v trestním řízení objasňují způsobem v zákoně uvedeným i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede.

V tomto bodě je zcela evidentní, že návrhem na uzavření dohody dojde k odpadnutí některých vyšetřovacích úkonů, které by později v hlavním líčení, až bude soud důkazy (jako poznatky zprostředkované důkazními prostředky ve smyslu důkazního práva a § 89 odst. 2 tr. řádu) hodnotit podle svého vnitřního přesvědčení každý zvlášť i v jejich souhrnu, mohly hrát roli při snížení výměru sazby příslušného druhu trestu. Soud nicméně nese podle ust. § 2 odst. 5 tr. řádu povinnost za to, aby bylo dokazování provedeno v té míře, která bude dostatečná pro vydání rozhodnutí. Uzavřením dohody však tato povinnost soudu nebude naplněna, ač tr. řád sice obsahuje určité pojistky, např. základní ustanovení upravující dohodu o vině a trestu, totiž § 175a odst. 1 tr. řádu hovoří o tom, že závěry vyšetřování by měly dostatečně prokazovat závěr, že se skutek stal, je trestným činem a že jej spáchal obviněný a teprve poté je možno dohodu sjednat. V případech, kdy nebude možné takovou pochybnost rozptýlit, dalšími důkazy a jejich hodnocením ve smyslu 2 odst. 6 tr. řádu, státní zástupce by neměl ke sjednávání dohody vůbec přistoupit a měl by podat obžalobu⁴⁴.

43 JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. Vyd. 6. Praha: Leges, 2021, s. 156.

44 ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I, II, III*. Vyd. 7. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2272.

Zde spatřuji také prolomení zásady obžalovací, která se uplatňuje v řízení před soudem a jejíž podstatou je rozdělení rolí, tj. na straně jedné stojící obhajoba, na straně druhé státní zástupce a rozhodnutí přísluší nezávislému a nestrannému soudu. Proti tomuto průlomů akuzčního principu vystupuje, z mého pohledu legitimní potřeba bránit zavedení prvků inkvizičního procesu, neboť osoba, proti níž se řízení vede, nemusí mít v případech, kdy nejde o zákonem vyjmenované důvody nutné obhajoby, tj. situace podle § 36 a 36a tr. řádu, zvoleného obhájce. K takovému kroku, tj. nezvolení si obhájce, může mít obviněný řadu důvodů, třeba jen ten, že v rámci přípravného řízení, ještě před zahájením trestního stíhání v rámci tzv. prověřování podává policejnímu orgánu vysvětlení podle § 158 odst. 3 písm. a) tr. řádu a nechce finančně nést náklady úkonů advokáta. Následně – po podání vysvětlení či v jeho průběhu, je proti ní zahájeno trestní stíhání podle § 160 tr. řádu, tj. dojde k vydání usnesení o zahájení tr. stíhání a ke sdělení obvinění a pokud si obviněný nezvolí obhájce a nejde o případ nutné obhajoby, může s ním být již v této fázi trestního řízení uzavírána dohoda o vině a trestu, jak popisují níže. Návrh této dohody předkládá státní zástupce podle § 175a tr. řádu, který v přípravném řízení podle § 174 odst. 1 tr. řádu vykonává dozor nad jeho zákonností a nejsou zde tedy odděleny role obžaloby, obhajoby a soudu, jak vyžaduje zásada obžalovací, což jde bezpochyby v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede. V této fázi trestního řízení nelze hovořit o stranách a zásada obžalovací (akuzční princip) se uplatní až před soudem, který už ovšem podle § 314r odst. 1 tr. řádu může rozhodovat o skutku, jeho právní kvalifikaci, trestu a ochranném opatření pouze v rozsahu uvedeném v dohodě o vině a trestu. Ačkoliv dle § 314r odst. 2 trestního řádu může soud dohodu neschválit pro její nesprávnost nebo nepřiměřenost z hlediska souladu se zjištěným skutkovým stavem, z hlediska druhu a výše navrženého trestu, či ochranného opatření a může vrátit věc usnesením do přípravného řízení, případně podle ust. § 314r odst. 2 namísto vrácení věci do přípravného řízení, může soud oznámit své výhrady státnímu zástupci a obviněnému, kteří mohou navrhnout nové znění dohody o vině a trestu, za kterýmžto účelem soud odročí veřejné zasedání, nelze-li dosáhnout nového znění dohody ihned. V tento moment je ovšem oslaben jeden z hlavních důvodů, pro který byla dohoda do českého právního řádu vložena, tj. zrychlení a zefektivnění řízení, které v tento moment může (ač samozřejmě nemusí) trvat přibližně stejnou dobu, jako by trvalo v případě konání hlavního líčení. Náklady státu na odročení či nové sjednání dohody o vině a trestu již nemusí být nijak výrazně nižší než v případě konání hlavního líčení. To samozřejmě může být konfrontováno realitou, ve které státní zástupce typicky navrhne trest a jeho výši, přičemž vymezení popisu skutku a jeho právní kvalifikace

nejsou předmětem vyjednávání mezi státním zástupcem a obviněným⁴⁵ a pokud si osoba, proti níž se řízení vede je vnitřně vědoma toho, že skutek spáchala tak, jak jej státní zástupce popisuje v návrhu dohody, a navržený trest se nenachází při jeho horní hranici (ať už to bude trest odnětí svobody nebo třeba trest peněžité), pak bude, podle mého názoru, nejspíše motivována dohodu uzavřít a náklady na další vyšetřovací úkony, předběžné projednání obžaloby, hlavní líčení i odvolací řízení jako takové budou bez dalších pochybností ušetřeny jak státu, tak obviněnému a v rámci principu personalit sankce také rodině obviněného, případně poškozenému v souladu se snahou zabránit jeho sekundární viktimizaci.

Zejména u závažnější trestné činnosti, u níž hrozí trest odnětí svobody nepodmíněně nad 3 roky a nemůže tedy dojít k podmíněnému odkladu výkonu trestu podle § 82 tr. řádu si, dle mého názoru, je státní zástupce vědom toho, že u obviněného může jít o jistou procesní taktiku (vzhledem ke skutečnostem, které popisují opakovaně, totiž že obviněný spáchal závažnější trestný čin, než ten, k němuž směřují výsledky vyšetřování) a bude tedy dohodu sjednávat zejména, pokud to bude výhodné i pro veřejnou žalobu (kterou státní zastupitelství podle čl. 80 odst. 1 ústavy v trestním řízení zastupuje) a v souladu se zjištěným skutkovým stavem. Státní zástupce tak bude dohodu navrhopvat s největší pravděpodobností pouze tehdy, půjde-li o skutkový stav relativně jasný, bez nutnosti hlubšího dokazování a jak je uvedeno výše, v případě zvlášť závažných zločinů bude využití dohody spíše omezené, ač podle tr. řádu je přípustné. Činnost státního zástupce vychází ze zásady oficiality (činí úkony bez návrhu, z úřední povinnosti podle § 2 odst. 4 tr. řádu) a současně ze zásady legality, tj. stíhá všechny trestné činy, o kterých se dozví ve smyslu § 2 odst. 3 tr. řádu. Z tohoto důvodu může přijít iniciativa uzavřít dohodu jak ze strany obviněného, tak ze strany státního zástupce, případně soudu i v rámci například předběžného projednání obžaloby.

Jiná situace ovšem nastane, pokud výsledky vyšetřování budou prokazovat určité relativně jasné závěry, skutkový stav nebude nikterak složitý, dojde k návrhu na uzavření dohody ze strany státního zástupce (nebo i ze strany obviněného podle § 175a odst. 1 tr. řádu), ovšem osoba, proti níž se řízení vede, bude vnitřně motivována dohodu uzavřít nikoliv proto, že se chce vyhnout hlavnímu líčení, zrychlit řízení a doufat ve snížení příslušné trestní sazby, nýbrž proto, že si je vědoma toho, že spáchala skutek závažnější, než jak jej právně kvalifikuje státní zástupce, případně půjde o pokračování v trestném činu ve smyslu § 116 tr. řádu, jehož jednotlivé dílčí útoky vyjdou najevo nikoliv ihned a v době uzavírání dohody vyšetřovacím orgánům (ve smyslu § 161 tr. řádu) známy nejsou. Státní zástupce na to může procesně reagovat

45 *Metodika k postupu státních zástupců při sjednávání dohod o vině a trestu* [online]. Nejvyšší státní zastupitelství: ©2023 [cit. 2023-05-31]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2023/03/1-SL-111-2022.pdf>.

zpětvzetím návrhu na schválení dohody podle § 314o odst. 5 tr. řádu s tím, že v souvislosti s pokračováním v trestném činu dohodu vhodné sjednat nebude, ledaže by panovalo přesvědčení, že se obviněný dozná ke všem, nebo alespoň značné části z dílčích útoků. Z důvodu porušení zásady materiální pravdy si však obžaloba, podle mého názoru, nikdy nebude moci být jistá, že je dohoda skutečně obsáhne všechny skutky spáchané obviněným.

K prevenci toho, aby k takové dohodě, nebo obecně k potrestání za jediný trestný čin v rámci jejich souběhu či vytvoření překážky věci pravomocně rozsouzené například v situaci kdy se pachatel dopustí řady dílčích útoků na zájem (zájmy) chráněné trestním zákonem slouží zejména ust. § 43 a 45 tr. zákoníku, tj. ukládání souhrnného trestu v případě souběhu trestných činů, o nichž bude muset být vedeno více než jedno řízení, anebo možnost uložit společný trest za pokračování v trestném činu, tj. v případě, kdy na rozdíl od souběhu (zejména vícečinného souběhu stejnorodého) bude ve věci přítomen jednotný záměr ve smyslu § 116 tr. řádu a v takových případech se tedy dle mého názoru dohoda uzavírat spíše nebude, ač ani to není zákonem výslovně zakázáno, respektive Nejvyšší státní zastupitelství uvádí, že ohledně formulace výroku o druhu a výměře trestu v rámci dohody, kterou bude sjednáván souhrnný nebo společný trest platí, že v těchto případech je nutno postupovat striktně tak, jak postupuje při ukládání takového trestu soud, včetně formulace výroku o zrušení výroku o trestu z předchozího odsouzení (nutno přesně označit), a všech rozhodnutí na něj obsahově navazujících (viz § 44 a 45 tr. zákoníku)⁴⁶.

Další zásadou, která byla dohodu omezena, je zásada kontradiktornosti řízení, tj., zásada, která umožňuje stranám řízení se vyjádřit ke všem skutečnostem druhou stranou tvrzeným, potažmo umožňuje stranám navrhnout důkazy k prokázání těchto svých tvrzení, což bude nyní obviněnému a jeho obhajobě znemožněno, neboť až do podání obžaloby, resp. do nařízení hlavního líčení nelze fakticky o stranách trestního řízení hovořit, natož aby bylo možné se právně relevantně vyjádřit k tvrzením státního zástupce nebo dokonce navrhnout a provést důkazy odlišné od těch, s nimiž pracuje vyšetřovací orgán. Tato nerovnost je korigována tím, že jednou z podmínek schválení dohody soudem je podle § 314q odst. 3 tr. řádu to, aby se předseda senátu obžalovaného dotázal, zda dohodě rozumí, zda prohlášení o spáchání skutku učinil dobrovolně a bez nátlaku, za řádného poučení a zda jsou mu známy důsledky sjednání dohody, tedy zejména to, že se jejím sjednáním vzdává práva na projednání věci v hlavním líčení a práva podat odvolání proti rozsudku, kterým by soud odhodu schválil s výjimkou důvodů, kdy by podle ust.

46 *Metodika k postupu státních zástupců při sjednávání dohod o vině a trestu* [online]. Nejvyšší státní zastupitelství: ©2023 [cit. 2023-05-31]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2023/03/1-SL-111-2022.pdf>.

§ 245 odst. 1 věta 2 tr. řádu rozsudek, kterým byla dohoda navržená státním zástupcem schválena, s ní nebyl v souladu.

Z důvodu absence hlavního líčení v souvislosti se sjednáním a schválením dohody se tedy neuplatní některé zásady typické pro trestní řízení, potažmo typické pro řízení před soudem. Patří mezi ně jak zásada kontradiktornosti řízení, tak zásada vyhledávací, zásada materiální pravdy, dále zásada ústnosti a bezprostřednosti, dále také zásada volného hodnocení důkazů. Novela provedená zákonem č. 333/2020 Sb. svými instituty, které dosti usnadňují dokazování, do značné míry zasahuje do těchto tradičních a esenciálních zásad dokazování kontinentálního modelu, což je logické, neboť se jedná o modifikovanou verzi angloamerických institutů, vystavěných na odlišných zásadách dokazování, přičemž dohoda je rozporná hned s několika z nich – rozsah, ve kterém je objasňován skutkový stav věci, se postupně zvětšuje s postupem jednotlivými fázemi a stádii trestního řízení⁴⁷ a vzhledem k tomu, že v souvislosti s dohodou může dojít nejen k odpadnutí hlavního líčení, ale také značné části přípravného řízení, budou, podle mého názoru, dříve či později nutné zásahy ze strany normotvůrce, popřípadě judikatury vyšších soudů, které budou muset jisté, mnou naznačené, nejasnosti při uzavírání dohody překlenout. Opět se vracím ke svému názoru uvedenému výše, tedy, že ne vždy je možné instituty typické pro angloamerický právní systém aplikovat v systému kontinentálním a očekávat stejný výsledek, natož jej dostat.

Zde je možné vzpomenout rovněž princip spravedlnosti, který může dohodou být také narušen. Jeden obžalovaný ve skutkově obdobné věci může být odsouzen (schválením dohody), jiný osvobozen, neboť obžaloba neunesla důkazní břemeno, anebo bude pachatel postihnut za obdobný skutek jinou trestní sazbou. Easterbrook tvrdí, že nemá smysl snažit se dosáhnout ex post rovnosti, neboť ta neovlivní chování subjektů a případné náklady (které by mohly být až neúnosné) by nesla společnost a výnosy by získal pouze pachatel. Dohodou tedy obětujeme spravedlnost ve formě rovnosti pachatelů před zákonem⁴⁸, ale získáme zdroje ke stíhání většího počtu trestných činů, a tedy efektivitu alokace vzácných zdrojů, neboť větší počet trestních stíhání povede k větší míře odstrašení⁴⁹ a tedy efektivnější alokaci vzácných zdrojů společnosti, což rozebírám podrobněji níže.

47 MULÁK, J., PROVAZNÍK, J. Dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. na základní zásady trestního řízení. *Bulletin advokacie*. 2021, č. 11, s. 37.

48 PAOLINI, G. The administratization of criminal convictions worldwide: History, extent, and consequences, *ILE Working Paper Series*. 2023, No. 74, University of Hamburg, Institute of Law and Economics (ILE), Hamburg, s. 17.

49 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 305.

Dále je možné argumentovat tím, že trestní sankce nejsou *ex ante* nerovné, a proto není efektivní snažit se trestat zcela bezrozdílně, kdy k zajištění rovnosti v právech pak slouží soudní diskrece v oblasti trestních sazeb a její eliminace by na *ex post* nerovnost neměla zásadnější vliv, přičemž je třeba mít na paměti, že neexistuje legitimní důvod, pro který by pachatelé trestných činů měli být odměňováni zcela stejným trestem jako jiný pachatel téže věci, jinými slovy tedy absolutní pojetí rovnosti Easterbrook odmítá (respektive podporuje jistou formu diskriminace pachatelů), jako příliš nákladné na zdroje se současným minimem společenských výnosů *ex post*⁵⁰, těmi má namysli zejména odstrašení potenciálních pachatelů dalších trestných činů s co možná nejméně investovanými zdroji ze strany soudů a státních zástupců⁵¹. Je samozřejmě otázkou, jak na dohody zareaguje společnost, budou-li v jejích očích nelegitimní, případně bude-li princip rovnosti dle jejich názoru ohrožen. To je bezpochyby nebezpečím, která v sobě dohoda skrývá, tedy omezení rovnosti před zákonem, případný nedostatek legitimacy uloženého trestu a také již zmíněné oslabení onoho odstrašujícího prvku trestních sankcí⁵².

50EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 325.

51 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 331.

52 PAOLINI, G. The administratization of criminal convictions worldwide: History, extent, and consequences, *ILE Working Paper Series*. 2023, No. 74, University of Hamburg, Institute of Law and Economics (ILE), Hamburg, s. 2.

2 Právo a ekonomie

2.1 Společenské náklady trestného činu

Jedním z prvních autorů, kteří trestní právo podrobili ekonomické analýze byl Gery Becker, který se, jako vlastně celá ekonomie, zabývá otázkami jako je způsob alokace zdrojů v ekonomice, respektive tím, jaké množství zdrojů společnosti by mělo být využito k vynucení a praktické aplikaci trestněprávních norem. Jsou to úvahy nad výměrou příslušného druhu trestních sankcí a jaká jejich sazba je ještě ekonomicky efektivní a pro společnost, když ne přínosná, tak alespoň co nejméně ztrátová. Dále se ve své práci zabývá kvantitativním pohledem na věc, tj. v jaké míře je efektivní to, aby v ekonomice byla přítomna protiprávní jednání a nepotrestání pachatelé⁵³.

Becker uvádí, že ekonomicky relevantní jsou náklady na dopadení a usvědčení pachatele a případně na výkon jeho trestu a také následky tohoto trestného činu (jak pro poškozeného, tak pro pachatele), neboť i ty představují z ekonomického pohledu společenskou ztrátu, přičemž mezi tyto celospolečenské náklady patří také samotné hlavní líčení, dokazování, obžaloba a vlastně celé soudní rozhodování⁵⁴. Pak je možné také zmínit náklady nejvzácnějšího statku, totiž času (obětovaného kterýmkoliv procesním subjektem na vyřízení konkrétní trestní věci)⁵⁵.

Vzhledem k tomu, že relativně značné množství zdrojů společnosti bylo v 60. letech vynaloženo v souvislosti s trestnými činy, je snahou vzdělavců nalézt optimum nákladů, které by měla společnost nést v souvislosti s trestnými činy proti osobám, majetku, výrobkům a službám, a to vše v souvislosti s náklady trestního řízení, v souvislosti s činností soudů, státních zástupců a dále do nákladů zahrnuje náklady soukromé sféry a hovoří ceně, kterou společnost platí za trestnou činnost, přičemž konkrétně hovoří o částce 21 miliard dolarů jen v roce 1965⁵⁶.

Právě uvedené můžeme demonstrovat na trestném činu vraždy (či v zásadě kterémkoli jiném TČ), který lze z ekonomického pohledu chápat jako soubor nákladů, spočívajících v ekonomické ztrátě poškozeného, a to co se jeho potenciálních nerealizovaných budoucích (jakož i současných) příjmů týče v součtu s cenou lidského života (která není jen součtem výdělků ze zaměstnání). K tomu je třeba dále přičíst náklady na usvědčení a odsouzení pachatele – z veřejných peněz platíme činnost policejního orgánu v rámci trestního řízení, činnost státního

53 BECKER, G. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968, č. 76(2), s. 170.

54 DUSEK, L.; MONTAG J. The Trade-offs of Justice: A Theory of the Optimal Use of Alternative Criminal Procedures. In *papers.ssrn.com* [online]. 2016, s. 9 [cit. 2023-11-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2812559.

55 LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, str. 173.

56 BECKER, G. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968, č. 76(2), s. 171.

zastupitelství, soudu, soudců, senátu, (ex offio) obhajoby a fakticky společnost nese náklady soudů, které jsou velmi drahým způsobem dosahování rozhodnutí⁵⁷. Dále autor konstatuje že čím více peněz je investováno do policejního orgánu, tím snazší by mělo být odhalení trestných činů a usvědčení pachatelů (pokud by ostatní okolnosti jako například funkční instituce byly ideální)⁵⁸.

V této souvislosti Becker zvažuje, za jakých okolností osoba spáchá trestný čin a tvrdí, že tak učiní, pokud je to pro ni výhodné, tj. pokud užitek z takového trestného činu převyšuje jak náklady na jeho realizaci, tak také to, že by svůj čas a zdroje pachatel investoval do jiné činnosti⁵⁹, tento princip je později v ekonomii označován jako náklady obětované příležitosti⁶⁰. Na straně druhé zvažuje také pravděpodobnost odsouzení za trestný čin a konstatuje, že *ceteris paribus* zvýší-li se pravděpodobnost usvědčení pachatele, sníží se počet trestných činů jím spáchaných⁶¹. To vše jako společnost racionálně posuzujeme v marginálních veličinách, tj. v mezním užitku, v tomto případě, v užitku, který přinese každý jeden dodatečně spáchaný trestný čin pachateli, kdy mezní užitek je ovlivněn zejména tím, zda bude pachatel trestného činu k riziku dopadení spíše netečný, anebo neutrální či naopak rizika dopadení se obávající. V takovém případě se pravděpodobnost dopadení jeví ve vztahu k pachateli trestného činu, jako určující veličina, která ovlivní to, zda pachatel čin spáchá, zejména v případě, že riziko nevyhledává a k riziku jako takovému má spíše negativní vztah. Naopak v případě, že pachatelův postoj k riziku je neutrální, případně riziko pachatel ignoruje úplně, nebude mít pravděpodobnost dopadení na jednání konkrétního pachatele zásadnější vliv. Roli tedy hraje to, v jaké míře se čin pachateli vyplatí, potažmo jaký mezní užitek mu čin přinese. Tento užitek je dále ovlivněn tím, s jakou pravděpodobností bude pachatel dopaden (a odsouzen) a v jaké míře se tohoto pachatel obává⁶². Nevinní jednotlivci, kteří riziko snášejí relativně hůře se pak budou snažit vyhnout hlavnímu líčení nějakou alternativní trestní procedurou, jako je dohoda o vině a trestu, neboť užitek, který z toho získají (snížená trestní sazba, krátké tr. stíhání) převyšuje diskomfort, který jim

57 DUSEK, L.; MONTAG J. The Trade-offs of Justice: A Theory of the Optimal Use of Alternative Criminal Procedures. In *papers.ssrn.com* [online]. 2016, s. 2 [cit. 2023-11-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2812559.

58 BECKER, G. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968, č. 76(2), s. 171.

59 BECKER, G. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968, č. 76(2), s. 174.

60 MANKIW, G. *Zásady ekonomie*. Praha: Grada, 1999, s. 33.

61 BECKER, G. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968, č. 76(2), s. 176.

62 BECKER, G. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968, č. 76(2), s. 179.

vyvolá dlouhé trestní řízení, zatímco nevinní, kteří jsou k riziku spíše neteční, tuto možnost alternativního trestního řízení spíše nevyužijí⁶³.

Co se odsouzení týče, bude i zde hrát roli to, jak instituce v daném místě fungují⁶⁴, tj. to s jakou pravděpodobností bude pachatel odsouzen⁶⁵, jinými slovy, jakou kvalitu a kvantitu důkazů se policejnímu orgánu podaří opatřit, což sebou opět nese jisté celospolečenské dopady. S větší pravděpodobností soudních chyb (chyb institucí), poroste také množství věcí, které se budou jednotlivci snažit (vy)řešit mimo hlavní líčení nějakou alternativní trestní procedurou⁶⁶.

Po zjištění viny pachatele následuje odsouzení k trestu, k čemuž pak Becker uvádí, že náklady s tímto související pro odsouzeného lze nejlépe vyčíslit trestem peněžítým, neboť ten ve výsledku zaplatí státu náklady na vypátrání pachatele, prokázání jeho viny a také nahradí ztrátu způsobenou poškozenému (teoreticky, bude se odvíjet od likvidity pachatele). Argumentem proti je samozřejmě to, že peněžitý trest je ve své podstatě nemorální, neboť umožňuje koupit si trestný čin (peníze výměnou za porušení zákona) a osoba movitá by se tedy mohla, za absence jiných trestů, dopouštět trestných činů ve značném množství. Na straně druhé peněžitý trest umožňuje přenést náklady trestního řízení, dokazování i činnosti orgánu činných v trestním řízení právě na pachatele⁶⁷, kdy ve vztahu k pachateli půjde o ztrátu ve formě placení peněžité sankce, zatímco ve vztahu ke společnosti půjde o zisk⁶⁸, který pokryje náklady (společnosti) s trestným činem související.

Ohledně odsouzení k trestu odnětí svobody Becker uvádí, že je z ekonomického hlediska nutné zohlednit náklady na takovýto druh trestu, spočívající v tom, že pachatel trestného činu nebude sám generovat žádný zisk, pokud bude ve výkonu trestu odnětí svobody, dále je třeba přičíst náklady na správu věznic spolu s náklady personálními, které jsou hrazeny ze státního rozpočtu. Ekonomicky relevantní je také společenské stigma ve vztahu k pachatelům trestných činů a jejich potenciálním zaměstnavatelům. Zvážit je na tomto místě nutné také nemajetkovou

63 GIVATI, Y. Legal Institutions and Social Values: Theory and Evidence from Plea Bargaining Regimes. *Journal of Empirical Legal Studies*. [online]. 2014, **11**(15-22), s. 874, [cit. 2023-11-06]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2426993.

64 GIVATI, Y. Legal Institutions and Social Values: Theory and Evidence from Plea Bargaining Regimes. *Journal of Empirical Legal Studies*. [online]. 2014, **11**(15-22), s. 873, [cit. 2023-11-06]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2426993.

65 DUSEK, L.; MONTAG J. The Trade-offs of Justice: A Theory of the Optimal Use of Alternative Criminal Procedures. In *papers.ssrn.com* [online]. 2016, s. 18 [cit. 2023-11-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2812559.

66 GIVATI, Y. Legal Institutions and Social Values: Theory and Evidence from Plea Bargaining Regimes. *Journal of Empirical Legal Studies*. [online]. 2014, **11**(15-22), s. 873, [cit. 2023-11-06]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2426993.

67 BECKER, G. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968, č. 76(2), s. 194.

68 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 289–332.

újmu způsobenou výkonem trestu odnětí svobody příbuzným odsouzeného. Ve výsledku pak Becker hovoří o (celo)společenských nákladech trestu a dodává, že trest odnětí svobody bude pro společnost vždy nákladnější než trest peněžitý⁶⁹. K tomuto pak přidává trestní sazbu zvoleného druhu trestu jako významný faktor ovlivňující náklady společnosti na potrestání pachatele. Ideální výše trestu se pak podle Beckera odvíjí od mezního užítku činu pro pachatele (kdy z hlediska společnosti půjde o škodu). Proti tomuto přístupu, podle kterého by ideálním trestem byl trest peněžitý, který umožní přenést náklady trestního řízení i skutku na jeho pachatele, stojí některé trestné činy, u kterých pak nelze žádnou sumu peněz považovat za dostačující k tomu, aby nahradila škodu činem způsobenou (půjde o zejména trestné činy proti životu a zdraví či o trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti)⁷⁰. Na straně druhé v případě justičního omylu⁷¹ by peněžitý trest bylo možné odčinit výrazně snáze než trest odnětí svobody, neboť podle mého názoru ani sebevětší náhrada ze strany státu (jak popisují níže u zákona o odpovědnosti státu za škodu) nemůže kompenzovat, byť jediný rok strávený ve výkonu trestu odnětí svobody.

Lze tedy shrnout, že pachatele trestných činů lze ekonomicky efektivně potrestat, (ne ve všech případech), tak, že ve výsledku budou oni sami kompenzovat náklady na své dopadení a odsouzení a náklady, které porušením právních norem způsobili poškozenému a společnosti. Z ekonomického pohledu tedy můžeme hovořit o internalizaci externality⁷². Optimální cena za porušení právních norem by tedy měla být právě tak vysoká, aby eliminovala užitek pachatele z takového trestného činu, aby pokryla škodlivý celospolečenský následek z takového skutku plynoucí, mezi který patří také pravděpodobnost dopadení, usvědčení, odsouzení pachatele a náklady s tímto související⁷³.

Právě uvedené lze uzavřít tak, že páčání trestných činů přirovnáme k nabídce a poptávce⁷⁴, respektive hovoříme o poptávce po trestných činech, jako klíčovém předpokladu nastavení trestní politiky státu. Pokud by náklady na odsouzení, osvobození a potrestání byly nulové a každý trestný čin by způsobil více škody pro společnost, než by činil užitek pachatele,

69 BECKER, G. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968, č. 76(2), s. 179, 180, 197.

70 BECKER, G. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968, č. 76(2), s. 196.

71 POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1206.

72 BECKER, G. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968, č. 76(2), s. 192.

73 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 293.

74 BECKER, G. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968, č. 76(2), s. 176.

pak by stačilo zvýšit tresty a zabránit páchaní trestných činů tímto incentivem⁷⁵. Toto samozřejmě v praxi neplatí, spíše lze konstatovat, že pachatelé tr. činů by měli jako výsledek trestní politiky nést náklady svého protiprávního jednání jakož i újmy vyvolané tím společností (internalizace externality). V této souvislosti lze rovněž zmínit i náklady soukromé sféry, které souvisejí s tím, že dochází k trestné činnosti – může jít o alarmy i jiné zabezpečovací systémy, ochrannou službu apod., kdy společností jako celku vznikají náklady už jen prevencí trestné činností *per se*, aniž by ta přímo směřovala vůči konkrétnímu poškozenému,⁷⁶ nýbrž na základě pouhé existence protiprávního jednání reaguje zbytek populace racionálně a snaží se předejít ztrátě (na jmění, životě, zdraví...) určitými opatřeními, která jsou v jisté míře nákladná a která dále zvyšují náklady spojené s trestnou činností z hlediska společnosti jako celku.

Abychom tedy dosáhli aplikace trestních norem, která bude efektivní ve vztahu k omezeným zdrojům, které jako společnost máme, musíme podle Beckera zvažovat několik elementů. Jednak náklady na odsouzení či zproštění a jednak pravděpodobnost, s níž bude pachatel potrestán a v jaké míře je pachatel citlivý na tuto míru pravděpodobnosti a zda tedy bude či nebude adaptovat své chování podle toho (zda tedy jeho poptávka po spáchání trestné činnosti je či není elastická), zobecníme-li právě uvedené, lze tvrdit, že cílem existujících institucí, které se snaží maximalizovat efektivitu ve věci alokace vzácných zdrojů, by mělo být maximální odstrašení všech potenciálních pachatelů trestných činů⁷⁷.

2.2 Další ekonomické přístupy k právu v českém trestním zákoně

Efektivitou aplikace trestněprávních sankcí se zabývá také Posner, který presumuje, že základní funkcí trestního práva je právě zabránit/odradit osoby od porušování právních norem a uvádí, že trestní právo může být užito ke zvýšení efektivity alokace vzácných zdrojů⁷⁸ (k tomu také Easterbrook⁷⁹), přičemž deliktivní právo civilní nemůže dle Posnera plnit tuto funkci (zejména funkci individuální či generální prevence).

Posner dále pracuje s hypotézou, že hrozba trestu při pokusu o spáchání trestného činu snižuje pravděpodobnost jeho spáchání a to tím, že zvýší náklady na realizaci tohoto protiprávního jednání, potažmo na dokonání trestného činu a pro pachatele tedy bude užitek

75 BECKER, G. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968, č. 76(2), s. 207.

76 BECKER, G. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968, č. 76(2), s. 207.

77 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 291, 292.

78 POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1194 a 1195.

79 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 291, 292.

z potenciálně spáchaného činu snížen tím, že již za pokus o něj bude vystaven trestněprávní sankci, což dále zvýší náklady pachatele na jeho spáchání a v některých případech tedy může být pachatel od takového trestného činu již tímto preventivním opatřením odrazen. Pokud by pokus selhal, je nutné se zabývat důvodem, proč nedošlo k dokonání trestného činu. Jednak je dle Posnera možné, při nastavení trestních sazeb pro pokus trestného činu níže než pro dokonáný trestný čin, dojde k upuštění od spáchání trestného činu na poslední chvíli, pachatel si spáchání rozmyslí během cesty na místo spáchání tr. činu apod.

V souvislosti vývojovými stádii trestného činu konstatuje Posner, že příprava jako taková by trestná být neměla, neboť myšlenka se netrestá, dokud nedojde k projevu vůle navenek (z čehož vychází i recentní česká hmotněprávní úprava⁸⁰). Nižší sazba pro pokus pak může dle Posnera motivovat pachatele k tomu, aby se jistého jednání vyvaroval (pokud by pokus o vraždu i vražda měly totožnou trestní sazbu, neměl by pachatel důvod svůj trestný čin nedokonat v případě, že napoprvé neuspěl⁸¹). K tomuto je možné zmínit úpravu českého trestního zákoníku, který stanoví úpravu jednotlivých vývojových stádií trestné činnosti v § 20 a násl. Příprava je podle § 20 odst. 1 tr. zákoníku trestná pouze ve vztahu k zvlášť závažným zločinům, pokud je to u nich výslovně stanoveno a nedošlo k pokusu a ni dokonání tr. činu a jako taková příprava spočívá v úmyslném vytváření podmínek pro spáchání zvlášť závažného zločinu. Trestná je podle trestní sazby stanovené na zvlášť závažný zločin, k němuž směřovala, jestliže trestní zákon nestanoví něco jiného (ust. § 20 odst. 2 tr. zákoníku). V případě pokusu, jak uvádí § 21 odst. 1 tr. zákoníku, jde o jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání tr. činu a jehož se pachatel dopouští v úmyslu tr. čin spáchat, je pokusem, pokud k dokonání tr. činu nedošlo. Podle § 21 odst. 2 je příprava trestná podle trestní sazby stanovené na dokonáný trestný čin. Co je třeba dodat je zejména to, že pro přípravu i pokus platí, podle § 20 odst. 3 a § 21 odst. 3, že tr. odpovědnost za ně zaniká, jestliže pachatel dobrovolně upustí od dalšího jednání směřujícího k spáchání trestného činu (v případě přípravy jen ve vztahu k zvlášť závažnému zločinu) a odstraní nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému tr. zákonem, nebo učinil o pokusu či přípravě oznámení (státnímu zástupci, policejnímu orgánu, voják svému nadřízenému) v době, kdy ještě bylo možné nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, odstranit. Dále může podle § 46 odst. 2 tr. zákoníku (fakultativně) dojít k tomu, že soud upustí od potrestání pachatele přípravy nebo pokusu trestného činu, pokud tento pachatel nerozpoznal, že příprava nebo pokus vzhledem k povaze nebo druhu předmětu útoku, na němž měl být trestný čin spáchán, anebo vzhledem k povaze nebo druhu prostředku,

80 např. ust. § 20 odst. 2 tr. zákoníku

81 POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1218.

jímž měl být tr. čin spáchán, nemohl vést k dokonání. Jinými slovy pachatel použil nástroj, kterým nemohl tr. čin nikdy spáchat, popřípadě útočil předmětem, kterým se trestného činu nemohl odpustit (chtěl se vlomit do sousedova domu plastovou replikou šperháku) případně se pokusil přerušit těhotenství na osobě, která nebyla těhotná (tzv. nezpůsobilý objekt). Soud může také upustit od potrestání podmíněně podle § 48 odst. 1 tr. zákoníku za současného stanovení dohledu nad pachatelem, s tím že zkušební doba při podmíněném upuštění od potrestání bude stanovena až na jeden rok. Dále může soud uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, demonstrativně vyjmenované v § 48 odst. 4 tr. zákoníku – např.: podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace či podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku apod.

Český trestní zákoník tedy obsahuje řadu ustanovení, která směřují k tomu, aby pachatel, v případě že trestný čin nedokoná, nebyl potrestán vůbec, anebo jen s uložením některých povinností, což podle mého názoru motivuje pachatele k tomu, aby v případě, že trestný čin nedokonal napoprvé, se o totéž znovu nepokoušel. Pokud by totiž trestní sazba byla bez dalšího stanovena tak, jak je uvedeno v § 20 a 21 tr. zákoníku, tedy stejně, jako pro dokonatý trestný čin, pak by pachatel neměl žádný incentiv si své protiprávní jednání rozmyslet v jeho průběhu. Podle § 46 odst. 4 tr. zákoníku navíc v případě upuštění od potrestání se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen.

Právě uvedená česká právní úprava se jeví efektivně ve vztahu k hypotéze, že trestní právo by mělo primárně cílit na prevenci, případně odstrašení potenciálních pachatelů než na jejich potrestání či náhradu škody jejich činem způsobené⁸² - toto bych vztáhl jak na dokonatý trestný čin, tak na jednotlivý vývojová stadia trestného činu, neboť dokud není čin dokonán, je stále možné, aby si přiměřeně racionální pachatel rozmyslel, zda se mu vyplatí upustit od dalšího jednání nebo nikoliv.

Landes k výše zmíněnému srovnání civilního a trestního práva uvádí, že i přes některé rozdíly (jako je absence zákonných sazeb v případě civilněprávních postihů) lze chování subjektů v obou právních odvětvích srovnat, a to hlediska snahy každého subjektu maximalizovat užitek v řízen získaný⁸³. Alternativní trestní procedury, potažmo dohodu jako takovou pak lze srovnat s civilním institutem narovnání (ust. § 1903 a násl. občanského zákoníku)⁸⁴, jehož podstata spočívá ve zcela nové úpravě doposud sporných nebo pochybných

82 PAOLINI, G. The administratization of criminal convictions worldwide: History, extent, and consequences, *ILE Working Paper Series*. 2023, No. 74, University of Hamburg, Institute of Law and Economics (ILE), Hamburg, s. 14.

83 LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, s. 180 a s. 208.

84 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 2 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

práv a povinností mezi stranami závazku (či věcného práva), typicky ve formě písemné dohody obsahující závazek poskytnout plnění na straně jedné a závazek nepožadovat *pro futuro* jiné než dohodnuté plnění na straně druhé. Od tohoto institutu civilního práva hmotného se pak dohoda liší, a to jednak tím, že roli v ní hraje síla důkazních prostředků a, jak rozebírám níže, trestem očekávaným v hlavním líčení⁸⁵. Od narovnání, jako trestněprávního institutu řazeného mezi odklony, se pak dohoda také odlišuje. Podle § 309 odst. 1 tr. řádu je možné rozhodnout o schválení narovnání ze strany soudu, či v přípravném řízení ze strany SZ (dohody vždy schvaluje soud), jen u spáchání přečinu (tj. trestného činu nedbalostního případně úmyslného s trestní sazbou trestu odnětí svobody do 5 let), navíc je nutný souhlas jak obviněného, tak poškozeného. Prohlášení o tom, že pachatel spáchal skutek je totožné s právní úpravou dohody, dále však musí pachatel uhradit poškozenému škodu činem způsobenou či vydat bezdůvodné obohacení činem získané a také složit peněžitou částku, která bude využita na peněžitou pomoc obětem trestných činů. Je evidentní, proč má dohoda před narovnáním přinejmenším častější využití, je to v případě narovnání jednak nutný souhlas poškozeného a dále možnost schválit narovnání a rozhodnout o zastavení tr. stíhání pouze u nejméně závažné tr. činnosti, které činí tento institut využitelný jen velmi omezeně (lze srovnat s právní úpravou dohody před novelou z roku 2020, o níž hovořím výše), přičemž podobnou novelu i pro oblast narovnání nelze v budoucnu vyloučit, ačkoliv užití může zůstat omezené i s jeho rozšířením na vícero trestných činů a to zejména proto, že výsledkem schváleného narovnání není odsuzující rozsudek, nýbrž zastavení trestního stíhání, což z hlediska společenského stigma je pro pachatele bezpochyby příznivější výsledek a z hlediska poškozeného (i společnosti) výsledek (ve vztahu ke zločinům jako závažnější formě tr. činnosti) spíše nechtěný, tedy souhlas z jeho strany s narovnáním jako takovým by i v případě změny právní úpravy byl spíše méně častý.

2.3 Analýza trestných činů z pohledu společenských nákladů

Obecně lze konstatovat, že trh jako místo střetu nabídky a poptávky je nejlepším místem, které umožňuje maximálně efektivní alokaci zdrojů (jsou-li transakční náklady nízké)⁸⁶. Co se týče trestněprávní roviny, Posner přirovnává spáchání trestného činu k narušení trhu (například krádeží automobilu, pokud nejsem ochoten za něj zaplatit na trhu výrobků), kdy účelem trestního práva by mělo být právě negativně motivovat každého k takovému konání⁸⁷, z čehož

85 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 11 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

86 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 289.

87 POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1195.

dovozují klíčovou preventivní funkci trestního práva, která by měla být významnější než funkce retributivní, sankční. Easterbrook pak konstatuje, že trestní řízení je metodou alokace vzácných zdrojů, kdy postup orgánů činných v trestním řízení je nákladný stejně jako dokonané trestné činy⁸⁸.

V případě trestných činů nemajetkového charakteru, tj. těch, které necílí primárně na obohacení, nýbrž jsou spáchány tzv. z vášně⁸⁹, tak i u nich je třeba zdůraznit jejich zřejmou neefektivitu, neboť celospolečenský užitek takového (trestného) činu je záporný a je tedy, podle mého názoru nutné, nastavit trestněprávní sankce tak, aby si i osoby v afektu či jiném hnutí mysli byly vědomy toho, že při spáchání trestného činu, ponесou následky, které jakýkoliv užitek pro pachatele, zcela negují, což by mohlo v teoretické rovině zabránit spáchání alespoň některých trestných činů, při jejichž realizaci si pachatel zachovává, ač stížen jistým hnutím mysli (afektem), alespoň elementární zábrany a racionální uvažování. Posner tuto analogii mezi trhem a kriminalitou limituje konstatováním, že se spotřebitelem na trhu výrobků a služeb není zacházeno rozdílně z důvodu větší hodnoty aktiv v jeho vlastnictví, na rozdíl od trestněprávních sankcí ve formě peněžitých trestů⁹⁰. Což považuji v rovině trestního práva za efektivní a současně spravedlivé, neboť je žádoucí, aby i movití lidé byli trestněprávně postihnuti se stejnou efektivitou, jako lidé chudší, neboť v opačném případě by incentiv, který by majetné osoby odrazoval od páchaní trestné činnosti, byl příliš slabý, až nevýznamný (třeba ve vztahu k právníckým osobám), dále se k tomu vyjadřuji níže.

V případě některých dalších trestných činů (příkladem může být padělání) fakticky neexistuje konkrétní poškozená osoba – jen abstraktně zde na místě poškozeného vystupuje celá společnost⁹¹, a jak uvádí Posner, padělatel ukusuje z koláče zdrojů společnosti, aniž by čímkoliv přispíval, za současného poškozování každého, kdo drží peníze konkrétní měny tím, že snižuje její hodnotu a tolerování takového chování by opět nebylo efektivní, neboť takový pachatel vyčerpává zdroje společnosti, aniž by čímkoli přispíval.

U dalších trestných činů, podobně jako u padělání, je pak obtížné určit subjektivní hodnotu (ukradené) věci/předmět útoku⁹². Stejně jako v případě trestných činů proti životu, je téměř nemožné vyhodnotit škodu v nominálních jednotkách a z tohoto důvodu podle Posnera není možné, aby v takových případech byly aplikovány normy civilního práva deliktního o náhradě újmy (ať ve formě škody nebo újmy nemajetkového charakteru). Současně zde

88 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 290.

89 POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1197.

90 POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1215.

91 tamtéž.

92 POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1202.

navazuje na Beckera a tvrdí, že náhrada takové újmy by byla mnohonásobně vyšší než schopnost pachatele platit⁹³ neboť každý z pachatelů má jen omezené bohatství, a tedy ani peněžité trest není v některých případech možný (efektivní), a proto je potřeba takové pachatele podrobit trestům nemajetkového charakteru, totiž takovým, které postihují například svobodu pohybu⁹⁴ (a pro pachatele jde o pravý opak užítu získaného spáchaným tr. činem⁹⁵), kdy současně ovšem platí, že nejefektivnější je jakémkoli činu předcházet, než jej být sebeefektivněji nahrazovat, či uvádět do původního stavu. Při stanovení výměry trestní sazby je pak třeba brát v potaz, že tyto tresty (odnětí svobody) budou pro společnost výrazně nákladnější, než by byla pokuta, resp. peněžité trest či trest propadnutí majetku⁹⁶.

2.4 Analýza trestů z pohledu společenských nákladů

Jak uvádím výše, Posner uvažuje nad pachatelem jako osobou relativně racionální, která může být od páchaní protiprávního jednání odrazena, a to na základě vhodného designu systému trestních sankcí, kterýžto systém povede k tomu, že postavení pachatele bude po spáchaní činu horší, než bylo před jeho vykonáním⁹⁷, implicitně je tedy naprosto klíčové, aby trestní řízení bylo využito k odstrašení všech dalších potenciálních pachatelů⁹⁸, přičemž právě toto je klíčový prvek, který zdůvodňuje omezení sazby trestu shora. I zde v návaznosti na Beckera tvrdí, že je zde jednak riziko justičního omylu, či zcela náhodného nezaviněného protiprávního jednání, jednak existence lidí, které jsou ve vztahu k riziku zcela apatičtí anebo naopak natolik rizika se obávající, že není ekonomicky efektivní užívat drakonické sankce (bude-li trest za vysokou rychlost příliš přísný, nikdo nebude autem jezdit, a pokud ano, jen velmi pomalu – což bude všechno, jen ne ekonomicky efektivní)⁹⁹. Nicméně dává za pravdu Beckerovi a konstatuje, že náklady na potrestání by měly být v maximální možné míře přeneseny na pachatele – respektive na potenciálního pachatele (zdůrazňuje trestání i pokusů, nikoliv pouze dokonáných trestných činů, na rozdíl od Beckera) a současně je třeba zvolit optimální poměr mezi pravděpodobností odsouzení a přísností trestní sazby a, stejně jako Becker, ukazuje na vhodnost peněžních trestů, s nimiž pracuje řada dalších autorů¹⁰⁰. Ty by

93 POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1203.

94 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 289–332.

95 anglicky *disutility*.

96 POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1203.

97 POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1206.

98 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 290.

99 POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1206.

100 LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, str. 175.

měly být v rámci trestní justice ukládány v maximální možné míře, neboť se jedná ve své podstatě o újmu pro pachatele a zisk pro společnost, kdy limitací je schopnost odsouzeného platit¹⁰¹.

Ve vztahu k výši trestní sazby je třeba zmínit to, že pokud by systém trestních sankcí zahrnoval jen tresty velmi přísné, fakticky by došlo k odrazení pachatelů od páchaní méně závažných trestných činů, neboť ty by se jim ve vztahu k přísnému následku nevyplatily (opět jde o míru užitku), jinými slovy, v případě, že dojde ke snížení trestní sazby u méně závažných trestných činů, sníží to množství závažnějších protiprávních jednání (bude-li trest za krádež kola i auta stejný, kola krást nikdo nebude, ale rapidně přibude krádeží aut a naopak)¹⁰².

Posner navrhuje aplikaci peněžitého trestu v závislosti na velikosti majetku pachatele¹⁰³. Ten má vliv také na již diskutované společenské náklady trestního řízení, které budou v případě majetnějších pachatelů vyšší, ať ve formě ztráty času pro obviněného (který by mohl svůj čas investovat jinak), dále zdrojů, které může dotyčný využít k prokázání neviny (třeba zaplacením kvalitnější obhajoby) či zdrojů, které bude muset vynaložit obžaloba za účelem jeho usvědčení, přičemž obecně lze konstatovat, že vyšší bohatství pachatele vede k vyšší pravděpodobnosti peněžního trestu ve vztahu k protiprávnímu jednání takového pachatele a naopak pravděpodobnost odsouzení k trestu nemonetárního charakteru se v takovém případě snižuje i v souvislosti s tím, že k riziku neutrální pachatel alokuje větší množství zdrojů do své obhajoby, což snižuje pravděpodobnost odsouzení jako takového, opačnou možností je, že bohatý pachatel své zdroje alokovat do obhajoby nebude, neboť peněžité trestní sankce pro něj bude akceptovatelná bez dalšího a tedy vzroste pravděpodobnost jeho odsouzení¹⁰⁴.

Vše uvedené do jisté míry reflektuje i česká právní úprava, v § 67 a násl. tr. řádu nalezneme úpravu tohoto druhu trestu, přičemž § 68 odst. 1 a 2 tr. řádu výslovně stanoví, že peněžité trest se ukládá v denních sazbách a činí nejméně 20 a nejvíce 730 celých denních sazeb, kdy denní sazba činí nejméně 100 Kč a nejvíce 50.000 Kč. Podle § 68 odst. 5 tr. řádu pak soud uvede v rozhodnutí výši a počet denních sazeb a se zřetelem k osobním a majetkovým poměrům pachatele může soud stanovit, že peněžité trest bude zaplacen v přiměřených měsíčních splátkách, ač je samozřejmě možné proti argumentovat principem rovnosti v právech tak, jak o něm pojednává Listina v čl. 1. Dále lze také podotknout, že každý trest vzbuzuje jisté společenské stigma¹⁰⁵, na rozdíl od sankcí civilního práva deliktního¹⁰⁶. To v české právní úpravě platí jen relativně, neboť podle § 69 odst. 3 tr. zákoníku se na pachatele, kterému byl uložen

101 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 293.

102 POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1207.

103 POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1205.

104 LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, s. 175 a s. 203.

peněžitý trest za jiný, než zvlášť závažný zločin hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno a dochází tedy k zahlázení odsouzení ve smyslu § 105 a násl. tr. zákoníku.

Dalším významným trestem postihující majetkovou sféru pachatele je pak trest propadnutí majetku tak, jak jej upravuje § 66 trestního zákoníku. Vedle trestu odnětí svobody je trest propadnutí majetku bezpochyby významným zásahem do ústavním pořádkem zaručených práv, konkrétně práva vlastnického, jak o něm pojednává čl. 11 Listiny základních práv a svobod. Trest propadnutí majetku dle ust. § 66 odst. 1 trestního zákoníku může být uložen pouze je-li pachatel soudem odsuzován k výjimečnému trestu ve smyslu § 54 trestního zákoníku anebo za zvlášť závažný zločin, jímž se pachatel pro sebe nebo pro jiného získal nebo snažil získat majetkový prospěch.

Dalším druhem trestu jsou sankce tzv. nemonetárního charakteru, tj. tresty, které nepostihují majetek pachatele. Ten nejzávažnější z nich je bezpochyby výjimečný trest, který je v § 54 odst. 1 trestního zákoníku charakterizován jako jednak trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let a druhá jako trest odnětí svobody na doživotí. Tento trest pak dle zmíněného ustanovení tr. zákoníku může být uložen za zvlášť závažný zločin, u něhož to trestní zákoník dovoluje. Jsou zde tedy dvě kumulativní podmínky, za nichž lze trest odnětí svobody ve formě výjimečného trestu uložit, totiž spáchání zvlášť závažného zločinu, tj. úmyslného trestného činu, za který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let (podle ust. § 14 odst. 3 tr. zákoníku) a druhou podmínkou pak je výslovné ustanovení zákona v rámci zvláštní části trestního zákoníku u příslušného trestného činu, které umožňuje výjimečný trest uložit. Takové ustanovení zákona lze nalézt například v rámci zvláštní části trestního zákoníku v hlavě XIII, tj. u trestných činů proti lidskosti, proti míru a válečných trestných činů. Lze zmínit například jeden z těchto trestných činů v hlavě XIII., kterým je trestný čin genocidium, druhým pak útok proti lidskosti. Objektem těchto trestných činů je právo národa, rasy či etnika na život a případně na rozvoj osobnosti, jde o nejzávažnější formy trestné činnosti, za něž zákon výslovně umožňuje výjimečný trest uložit. Pokud – a výjimečný trest, jak jej popisují výše toto v českém právním řádu umožňuje – by maximální sankcí za vraždu byl doživotní trest odnětí svobody, neexistuje pak incentiv, který by pachatele odradil od páčání dalších trestných činů při výkonu trestu, neboť neexistuje závažnější sankce než ta, kterou již odsouzený vykonává¹⁰⁷. Tímto by byl zcela popřen smysl trestní sankce spočívající

105 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 294.

106 POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1205.

107 POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1207.

v individuální prevenci, neboť pachatele nemá zcela žádnou motivaci k nápravě, a i pokud by útočil na život jiného znovu, de facto neexistuje žádná další sankce, která by jej postihla, respektive taková sankce, která by snížila užitek pachatele z takové trestného činu (pro příklad v USA se využívá tzv. metody sčítací/kumulační, které vedou třeba k 200 letům odnětí svobody). V České republice se uplatňuje tzv. zásada absorpční, totiž dle § 43 odst. 1 a 2 tr. zákoníku se v případě souběhu trestných činů ukládá úhrnný, anebo souhrnný trest. V případě úhrnného trestu je nejlépe zřetelné uplatnění zásady absorpční, tj. odsuzuje-li soud pachatele za dva nebo více trestných činů, uloží mu úhrnný trest podle příslušného ustanovení zvláštní části trestního zákoníku, které se vztahuje na trestný čin z nich nejpřísněji trestný; jde-li o vícečinný souběh většího počtu trestných činů, může soud pachateli uložit trest odnětí svobody v rámci trestní sazby, jejíž horní hranice se zvyšuje o jednu třetinu; horní hranice trestní sazby odnětí svobody však nesmí ani po tomto zvýšení převyšovat dvacet let a při ukládání výjimečného trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let nesmí převyšovat třicet let. Z tohoto plyne, že v případě většího počtu trestných činů spáchaných pachatelem dojde k uložení trestu za ten čin, u něhož je trestní sazba nejvyšší (zásada absorpční) s tím, že v případě většího počtu skutků, kterými pachatel spáchá více trestných činů různých skutkových podstat, respektive u vícečinných souběhů obecně může být horní hranice trestní sazby zvýšena o jednu třetinu (zásada zostřovací). Omezeně se uplatní též kumulace druhů trestů – v rámci úhrnného trestu je možné uložit i jiný druh trestu, jestliže jeho uložení by bylo odůvodněno některým ze souzených trestných činů, jak stanoví ust. § 43 odst. 1 věta druhá tr. zákoníku. Český právní řád se zmíněnou myšlenou Posnera pracuje (ať vědomě či nikoliv), v ust. § 88 odst. 1 a 2 tr. zákoník umožňuje podmíněně propustit odsouzeného na svobodu za splnění podmínek, tj., jestliže odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností prokázal polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného, a odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody, nebo odsouzený, který dosud nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody, vykonal alespoň třetinu uloženého trestu odnětí svobody. Jestliže odsouzený za přečin prokázal svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu není třeba, může ho soud podmíněně propustit na svobodu i předtím, než vykonal část trestu odnětí svobody vyžadovanou pro podmíněné propuštění. V případě trestných činů vyjmenovaných v § 88 odst. 4 – tedy nejzávažnějších tr. činů proti život, zdraví, státu a jeho celistvosti je možné podmíněně propuštění až po výkonu dvou třetin trestu odnětí svobody a v případě, že odsouzený vykonává výjimečný trest odnětí svobody na doživotí, je možné jej podmíněně

propustit až po uplynutí nejméně 20 let výkonu tohoto trestu. Na tomto místě tedy lze poznamenat, že český normotvůrce pracuje s výše uvedenou myšlenkou Posnera a umožňuje odsouzenému k trestu odnětí svobody dostat se (při splnění podmínek) na svobodu, což může být klíčový incentiv v jeho nápravě, který po celou dobu, kterou odsouzený stráví ve výkonu trestu, může být tím klíčovým prvkem, který odsouzeného odradí od páčání dalšího trestného činu. Na straně druhé je možné protiargumentovat tím, že pachatelé zvláště závažných zločinů jsou osoby, které tento svůj skutek velmi dlouho a důkladně plánují a jsou k riziku dopadení a odsouzení naprosto apatičtí stejně jako k tomu, jakou dobu ve vězení stráví. K tomuto Posner konstatuje, že mezní užitek (ve vztahu k pachateli spíše již zmíněná *disutility*) bude ve vztahu ke každému dodatečnému roku ve výkonu trestu odnětí svobody spíše marginálního významu, což však nebude platit v případě, že současný, dnešní (diskontovaný) „neužitek“ pro pachatele související s prodloužením trestu odnětí svobody bude dostatečně vysoký¹⁰⁸. Jak již implicitně vyplývá z uvedeného, postupným růstem trestní sazby je tedy možné zabránit páčání závažnějších trestných činů. Schopnost státu zabránit trestné činnosti je limitována, nicméně diskontováním je možné efektivitu zvýšit, neboť hrozba výkonu trestu odnětí svobody po další jeden rok se jeví pachateli jako závažnější ve vztahu k výkonu trestu dnes či zítra, než pokud by takový trest měl vykonat za deset let, což by negativně ovlivnilo i odstrašovací efekt trestního řízení¹⁰⁹. Diskontování tedy může vysvětlit, proč je zvyšující se pravděpodobnost odsouzení ekonomicky efektivnější, než jakékoli zvyšování trestní sazby, které bude pachatel čelit v budoucnu¹¹⁰, tedy podle mého názoru se přiměřeně racionálnímu pachateli trestného činu jeví jako závažnější každý potenciální rok strávený ve výkonu trestu odnětí svobody, zejména hovoříme-li o jednotkách let, v případě trestu odnětí svobody na dvojciferné množství let bude marginální užitek z každého dodatečného roku ve výkonu trestu odnětí svobody jen minimální, z pohledu pachatele diskomfort z tohoto plynoucí bude také spíše klesat. Je tedy efektivní, aby pachatel čelil přiměřené výši trestu odnětí svobody v kombinaci s dalšími druhy trestů tak, jak je stanoví § 52 tr. zákoníku. V této souvislosti se jeví jako nezanedbatelný odstrašující účinek mající ust. § 81 a násl. tr. zákoníku. Ty umožňují podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody, pokud tento trest nepřevyšuje tři léta, jestliže vzhledem k osobě a poměrům pachatele, není třeba jeho výkonu. Podle ust. § 82 tr. zákoníku stanoví soud při podmíněném odsouzení zkušební dobu na jeden rok až pět let, nikoliv však na dobu kratší, než je délka podmíněně odloženého trestu odnětí svobody. Nad každým pachatelem podmíněně odsouzeným k trestu

108 POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1213.

109 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 294.

110 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 295.

odnětí svobody visí příslovečný Damoklův meč v podobě okamžité přeměny podmíněného trestu na trest odnětí svobody nepodmíněně, tj. ve věznicí (§ 83 odst. 1 věta první), kterýžto princip vzhledem k výše uvedenému může nabývat nezanedbatelného významu při snaze odradit pachatele od další trestné činnosti. Dalším incentivem, který může pachatele motivovat k tomu, aby se napravil je postup podle § 83 odst. 1 tr. zákoníku, podle kterého případě, že odsouzený povede ve zkušební době řádný život, vyhoví uloženým podmínkám, vysloví soud, že se osvědčil a v takovém případě se na pachatele hledí jako by nebyl odsouzen (§ 83 odst. 4 tr. zákoníku).

Na tomto místě je nutné poznamenat, že pánové Posner i Becker pracují s racionálním pachatelem, který může být jak pravděpodobností odsouzení, tak výší trestu odrazen od spáchání svého skutku (i s přihlédnutím k úvahám Posnera o vyšších celospolečenských nákladech na prokázání nepřičetnosti). Já se domnívám, že toto může u značného množství případů být pravda, na straně druhé u řady z nich nebude možné o jakékoliv racionalitě pachatele hovořit, třeba jen proto, že trestný čin byl spáchán náhodou (nebo soudce vyřkne překvapivý rozsudek)¹¹¹, u jiných skutků bude třeba vzít v úvahu dalších faktory, mj. sociální prostředí, z něhož pachatel pochází (aby celý výchovný účel trestu nepřišel vniveč tím, že odsouzený bude po propuštění opět ve svém původním prostředí, obklopen kriminálními vlivy).

Domnívám se, že roli v nápravě pachatele může hrát i množství hmotných statků, které pachatel vlastní, neboť taková osoba na jedné straně může být motivována ziskem dalších statků, na straně druhé to bude osoba, na kterou bude možné aplikovat výše zmíněnou teorii užitku, neboť tvrdím, že osoba s třeba i průměrným množstvím statků ve svém vlastnictví (byť, hotovost, peníze na bankovním účtu, auto) bude mít zájem si tyto statky zachovat a nezhoršit případným trestným činem své postavení co se majetku, ale i svobody pohybu týče. Naopak osoba, která pomyslnou sociální sítí propadla na úplné dno a nemá nic, o co by mohla přijít, a spácháním tr. činu může jen získat, bude postupovat odlišně. Zde tedy tvrdím, že i státní sociální politika může přispět k redukci množství trestných činů ve společnosti.

K trestům nemonetárního charakteru lze dále poznamenat, že v případě již rozebíraných trestů odnětí svobody může být společenských benefitem i to, že pachatel se v době výkonu trestu nemůže dopustit žádného dalšího trestného činu (výjimkou těch, které spáchá ve věznicí) a uvězněním na dostatečně dlouhou dobu by bylo možné ušetřit náklady trestných činů nespáchaných tímto pachatelem, neboť na rozdíl od peněžitých trestů mají tresty odnětí

111 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 291.

svobody preventivní efekt na společnost, přičemž míra efektivity prevence je závislá na elasticitě poptávky po tr. činech ze strany pachatelů¹¹².

Zmíněné tresty pak lze dělit také z hlediska vyčlenění pachatelů do skupin, kdy jedna skupina pachatelů bude za týž trestný čin potrestána jiným trestem případně jinou jeho sazbou než skupina druhá. Toho si lze všimnout ve vztahu k úmyslným a nedbalostním trestným činům, či ve vztahu k trestným činům spáchaných mladistvým nebo dospělou osobou se sníženou přičetností, anebo osobou nepřičetnou¹¹³. Ačkoliv zvláštní část trestního zákoníku obsahuje značné množství skutkových podstat trestných činů a trestů za ně, tak cílem trestního práva by z mého pohledu mělo být nikoliv rozdíly ve skutkových podstatách a uložených trestech minimalizovat, ale zajistit, že každá věc, která bude posouzena a rozhodnuta jinak, než odpovídá ustálené judikatuře, bude také řádně zdůvodněna, postup opatřování, vyhledávání i provádění důkazů bude v souladu se zásadami uvedenými výše a výsledek tedy bude přezkoumatelný vyššími soudy a současně psán jazykem přístupným nikoliv pouze odborníkům v oblasti práva, ale alespoň co se zdůvodnění rozsudku týče, také laické veřejnosti. Klíčovou determinantou, podle níž je zvolen druh trestu je jednak zákonné ustanovení konkrétního TČ, dále také taxativní výčet trestů (§ 52 tr. zákoníku), případně tresty, které je možno uložit za v zásadě jakýkoliv trestný čin (jejich výčet v § 53 odst. 3 tr. zákoníku). Není to tedy pouze uvážení zákonodárce, které rozhoduje o druhu trestu, ale také soudní diskrece, neboť dle zmíněného ustanovení může být domácí vězení, obecně prospěšné práce nebo třeba peněžitý trest uložen odsouzenému i přesto, že to trestní zákon na konkrétní trestný čin nestanoví, což v zásadě odpovídá myšlenkám uvedeným v této subkapitole, totiž že je efektivní, aby pachatel byl postihnut trestem monetárním v té míře, která odpovídá jeho schopnosti plnit a pokud jsou společenské náklady vyšší (újma na zdraví), pak je efektivní uložit trest nemonetárního charakteru (tj. odnětí svobody, domácí vězení...).

Shrnu-li výše uvedené tak platí, že náklady tresu, které vynásobíme pravděpodobností odsouzení nám dají cenu, kterou společnost za spáchání protiprávního činu musí zaplatit, a právě společnost se může rozhodnout změnit cenu trestných činů (změnou trestů, trestních sazeb či pravděpodobnosti odsouzení)¹¹⁴ a to tak, aby redukcí množství trestných činů (do čehož musely být zainvestovány dodatečné zdroje) získala tolik, kolik obětovala na řádné

112 POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1216.

113 BECKER, G. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968, č. 76(2), s. 189, 194 a 195.

114 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 292, s. 305.

vyšetření každého spáchaného skutku, tj. zvýšením odstrašení potenciálních pachatelů, kteří tak TČ nikdy nespáchají a náklady společnost s tím související nikdy nevzniknou.

2.5 Státní zástupce a jeho (ne)efektivita

Z pohledu obžaloby hraje podstatnou roli snaha efektivně alokovat omezené zdroje veřejných rozpočtů, tedy úvahy nad způsobem jejich nasměrování do různých trestních řízení: státní zástupce se bude snažit zdroje spíše investovat do těch řízení, která budou mít vyšší odstrašující efekt ve vztahu k dalším potenciálním pachatelům, neboť aplikací této strategie mohou ze zdrojů investovaných do prověřování a vyšetřování trestného činu získat maximální užitek, ačkoliv je pochopitelně v této oblasti obtížné říci, jaké zdroje jsou investovány správně a jaké nikoliv¹¹⁵. Užitek pak lze rozumět zejména snahu, aby škůdce společnosti v maximální možné míře kompenzoval náklady svého protiprávního jednání a dále snahu o odstrašení potenciálních pachatelů, tedy státní zástupce hraje roli právníka, který obhájí či zastupuje společnost za absence jakéhokoli smluvního ujednání mezi těmito dvěma stranami s cílem získat efektivní potrestání pachatele, a tedy býti efektivní obžalobou (hovoří se také o tzv. ekonomické teorii obžaloby)¹¹⁶.

Dalším kritériem pro alokaci zdrojů pak bude snaha maximalizovat množství odsouzení¹¹⁷, kdy roli bude hrát také to, s jakou pravděpodobností bude obviněný z pohledu obžaloby odsouzen, neboť obžaloba upřednostní případy, kde s vynaložením týchž zdrojů získá větší užitek, který může mít krom výše uvedeného také formu vyšších trestních sazeb (jako následků závažnější trestné činnosti s většími celospolečenskými dopady)¹¹⁸ anebo formu vyššího počtu odsouzených pachatelů.

Posner se vyjadřuje jedním kazuistickým příkladem za všechny: k tzv. agentu provokatérovi, k němuž konstatuje, že tyto postupy a návrhy státních zástupců s tímto související jsou zcela neefektivní ve vztahu ke zdrojům společnosti, které jsou takovým postupem vyplýtvány, neboť jednak pachatel by nebyl nabídky agenta trestný čin nespáchal, druhak je zde nulový preventivní účinek vůči společnosti¹¹⁹ a hlavní funkce (zejména individuální a generální prevence) trestního práva hmotného zůstávají nenaplněny. I v České republice existují úvahy (nepublikované) ze strany například Vrchního státního zastupitelství

115 LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, str. 201.

116 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 21 a 22. [cit. 2023-11-22]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

117 LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, str. 167.

118 tamtéž

119 POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1220.

v Praze o tom, že by agent provokatér měl být cíleně vyslán na významné posty v obchodních korporacích a tam by (po několik let) jednal a uměle manipuloval členy takové obchodní korporace do protiprávního jednání. Takové úvahy je podle mého názoru pro absolutní absenci efektivity třeba zcela odmítnout, neboť na základě výše uvedeného tvrdím, že pokud bude nabídka dostatečně lákavá (a užitek pro jedince dostatečně vysoký), pak bude každý člověk ochoten trestný čin spáchat a nezbyde nikdo, kdo bude trestné činy stíhat, potažmo soudit. Zabránit tomuto samozřejmě v omezené míře lze, pokud – a vycházím z výše uvedeného – bude pravděpodobnost dopadení pachatele a jeho odsouzení dostatečně vysoká, pak v kombinaci s vhodnou výší trestní sazby (pro závažnější trestné činy by to mohla být kombinace trestu odnětí svobody a trestu postihující majetek) může tato sankční politika jednak pachatele odradit od páčání takového trestného činu proto, že si bude jist, že celkový užitek se dopadením a odsouzením neguje, druhak i tím, že potenciální návodce k trestnému činu bude negativně motivován (například účastenství ve formě návodu, organizátorství nebo pomoci je podle ust. § 24 odst. 2 je trestné podle sazby stanovené pro pachatele tr. činu).

Státní zástupce z ekonomického pohledu nepodá obžalobu (možná ani nebude příliš aktivní v přípravném řízení) dokud v marginálních hodnotách nezíská užitek¹²⁰, tj. dokud každá další obžaloba nepřinese SZ zisk rovnající se alespoň vynaloženým prostředkům, kdy cílem SZ tedy bude maximalizovat množství odsouzení a to zejména u případů s vyšší trestní sazbou ačkoliv, jak již bylo uvedeno výše, neexistuje žádná správná alokace zdrojů ve vztahu k tomu, které trestné činy státní zástupce má či nemá stíhat.

Sám normotvůrce přitom může nepřímo ovlivnit to, jaké trestné činy se státní zástupce rozhodne stíhat (respektive v jakém rozsahu) a to tím, že státnímu zástupci přidělí více (či méně) zdrojů ze státního rozpočtu¹²¹. Je samozřejmě otázkou, v jaké míře se veřejné mínění a případně politická reprezentace, která postojе společnosti v jisté, dle mého názoru, nezanedbatelné míře odráží, ovlivní státní zástupce (vycházím optimisticky z toho, že pokud se tak děje, tak pouze implicitně, či nevědomky) v tom, jaké trestné činy stíhat a jaké nikoliv¹²². Implicitně tak normotvůrce může učinit alokací vícera zdrojů do rozpočtu žalobce, který tak bude moci investovat více zdrojů do konkrétního případu¹²³, což může přispět k posílení zásady materiální pravdy na straně jedné, k průtahům v řízení na straně druhé a větším nákladům

120 LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, s. 165 a s. 205.

121 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 295.

122 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 23 [cit. 2023-11-22]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

123 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 296, s. 313.

s tímto souvisejícím na obou stranách. Tato skutečnost může také ovlivnit postoj státního zástupce k riziku, totiž ti z nich, kteří budou preferovat méně rizika, a tedy stabilitu zaměstnání se budou snažit v závažnějších případech využít alternativní trestní procedury, budou ochotni poskytnou větší úlevu na trestní sazbě výměnou za to, že se vyřeší jinak komplikovaný případ¹²⁴.

Je však možné, že efektivní bude právě vyhnout se trestnímu řízení a případ vyřešit mimosoudní cestou, a to v případě, že se obžaloba a osoba, proti níž se řízení vede, shodnou na ceně trestného činu. Typicky klesne motivace, resp. poptávka po takovém řešení ze strany st. zástupce ve chvíli, kdy pravděpodobnost usvědčení a odsouzení pachatele vzroste. Nejlepší nabídky na mimosoudní řešení věci se obžalovaný naopak může dočkat ve chvíli, kdy státní zástupce nebude mít dostatek důkazů k odsouzení pachatele¹²⁵, v ten moment ovšem klesne poptávka po mimosoudním vyřešení věci na straně obžalovaného. Smyslem návrhu na uzavření dohody také může být vylepšení dosud nepříznivé důkazní situace¹²⁶ orgánů činných v přípravném řízení tím, že obviněný prohlásí, že skutek, pro který je stíhán, skutečně spáchal¹²⁷, tedy dohoda jako nástroj SZ pro získání informací a důkazních prostředků¹²⁸.

Strany se tedy mohou dohodnou pouze za předpokladu, že se minimální poptávka na straně obžaloby bude přibližně rovnat maximu toho, co nabízí osoba, proti níž se řízení vede, respektive je mimosoudní řešení možné zejména v takových případech, kdy se pravděpodobnost odsouzení obžalobě i obviněnému jeví jako přibližně rovnocenná¹²⁹. Obviněný tedy ušetří na nákladech litigace a obžaloba bude moci vynaložit zdroje na řešení jiných případů¹³⁰, přičemž jsou to státní zástupci a jejich diskrece, která vede k zahájení trestního stíhání, resp. soudního stádia trestního řízení ve formě podání obžaloby, přičemž tyto úkony závisejí podle Easterbrooka pouze na uvážení žalobce. V českém právním řádu je státní zástupce bezpochyby limitován, a to jednak možností neprávem obžalovaného (či odsouzeného) domáhat se náhrady újmy proti státu podle zákona o odpovědnosti státu za škodu, jak je zmíněn níže, který ovšem na státního zástupce přímo nedopadá, neboť prostředky vyplacené v případě nesprávného trestního stíhání jsou prostředky státního rozpočtu, nikoliv

124 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 23 [cit. 2023-11-22]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

125 LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, s. 173.

126 JOHNSON, D. B. Trials and Tribulations: The Trial Tax and the Process of Punishment. *Crime and Justice*. 2019, č. 48(1), s. 32.

127 SOKOL, T. Dohoda o vině a trestu jako kvadratura kruhu. *Bulletin advokacie*. 2023, č. 5, s. 18.

128 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 8 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

129 LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, s. 171 a s. 179.

130 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 297.

však státního zastupitelství. Nicméně tento právní předpis jednoznačně odpovídá názoru Landese na nezbytnost monetární kompenzace v případě mylného držení osoby ve vazbě či jejího odsouzení, což mj. vede k větší rovnosti mezi obviněnými drženými ve vazbě, ať už byly odsouzeny či zproštěny obžaloby¹³¹.

Dále také z důvodu tzv. totožnosti skutku je možné osobu trestně stíhat, nicméně odsouzena může být jen pro ten skutek, který je vykreslen v usnesení o zahájení trestního stíhání a poté v podané obžalobě, podle § 220 odst. 1 tr. řádu může soud rozhodovat jen o skutku, který je uveden v žalobním návrhu (a měla by tedy být zachována totožnost skutku v jednání či následku). Je samozřejmě potřeba zmínit to, že státní zástupce zhora nic neriskuje¹³², má k dispozici značné zdroje státu, oproti tomu cena, kterou musí za trestní stíhání (často mnohaleté) platit obviněný může být vysoká, a i proto existují jisté pojistky, které by extrémně dlouhému trestnímu řízení měly bránit, a to zejména v rámci přípravného řízení, nikoliv později v soudní fázi, v níž se v rámci řádných opravných prostředků uplatňuje apelační princip a v případě dovolání princip kasační, což (doufejme) vede k řádnému a detailnímu vyjasnění skutkového stavu, na straně druhé je cena za zjištění materiální pravdy vysoká, zvláště v řízeních kdy dovolací soud zruší rozhodnutí nalézacího soudu a vrátí věc prvostupňovému soudu k novému projednání a rozhodnutí podle § 265k ve spojení s § 265r odst. 1 tr. řádu, tedy jinými slovy se po mnoha měsících (a letech) a dvou meritorních rozhodnutích dostává kauza na počátek řízení před soudem.

Pojistku proti průtahům (a zvyšujícím se nákladům na tr. řízení) můžeme nalézt v § 159 tr. řádu, který stanoví, že do dvou, tří, případně šesti měsíců (podle závažnosti trestného činu) musí policejní orgán prověřit skutečnosti, které nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a následně dojde k odložení věci či zahájení trestního stíhání (nebo jinému vyřízení věci podle § 159a tr. řádu a násl.). Je možné také zmínit význam Nejvyššího státního zástupce, který může do tří měsíců od právní moci zrušit nezákonná usnesení nižších státních zástupců o nestíhání podezřelého, o zastavení tr. stíhání, o postoupení věci a přispívat tak k průtahům v řízení, na straně druhé dal zákonodárce touto formou právní úpravy jednoznačnou přednost zásadě materiální pravdy před pravdou formální.

V případě odvolacího, dovolacího řízení a následného opětovného rozhodování nalézacím soudem, jak je zmiňuji výše, může v řízení docházet ke značným průtahům, někdy označovaným jako soudní ping pong, a nakonec k vynesení zprošťujícího rozsudku, tak jako

131 LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, s. 180 a s. 206.
132 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 300.

skončila například kauza Vlasty Parkanové ve věci nákupu letounů CASA¹³³. I v tomto případě šlo o bezpochyby neefektivní využití zdrojů na desetileté trestní stíhání s nulovým (či záporným) výsledkem pro osobu, proti níž bylo řízení vedeno, stejně jako pro státního zástupce (či státní zástupkyně), který se na tomto omylu podílel, což samozřejmě vedlo k tomu, že státní zástupce nebude ani do budoucna motivován k tomu, aby se takového jednání vyvaroval, neboť absentuje incentiv, který by ho k tomuto vedl, přičemž je samozřejmě obtížné postihnout žalobce v takovém případě a současně jej neodradit od stíhání důvodných kauz tak dobře zamaskovaných (v souvislosti s trestnými činy s mezinárodním přesahem a vyšší mírou společenské nebezpečnosti jako právě zmíněná kauza CASA), že bude trvat léta, než se orgánům činným v trestním řízení podaří opatřit a provést dostatek důkazů k odsouzení takových pachatelů.

Žalobce se podle Easterbrooka snaží ve své úvaze, které trestné činy stíhat a které nikoliv, jednat maximálně efektivně, v rámci selekce pak vybírá ta trestní stíhání, která budou žádoucí ve vztahu k tomu, aby další pachatele o podobných trestných činech odradil¹³⁴. S touto hypotézou souhlasím, například ve zmíněné kauze CASA šlo bezpochyby o velmi významný prvek, možná že i hlavní přínos jinak, dle mého názoru, zbytečného trestního stíhání, který spočíval v odrazení řady potenciálních pachatelů od spáchání trestných činů v oblasti výkonu státní správy a veřejné moci, potažmo ve věci spáchání trestných činů proti pořádku ve věcech veřejných, tj. tr. činů se způsobilých vyvolat značné hospodářské i jiné škody ve vztahu k celé společnosti.

Dohoda o vině a trestu pak podle Easterbrooka stanoví cenu za většinu trestných činů, a to stejným způsobem jako vyjednávání na trhu zboží a služeb¹³⁵. Veřejný žalobce tedy bude nabízet takovou dohodu, která se přiblíží trestu, který by získal, pokud by tytéž zdroje investoval do řízení před soudem. Co se právě zdrojů SZ týče, je obžaloba motivována tím, uzavřít dohodu co nejdříve v rámci trestního řízení a snížit tím své náklady na řízení jako takové¹³⁶. SZ tedy nabídne obviněnému takový trest, který se mu jeví jako stejný nebo vyšší, než ve který by mohl doufat při řízení před soudem. SZ také může být ochoten nabídnout obviněnému nižší trest, respektive vyšší úlevu v oblasti výše trestní sazby v nepřímé úměře

133 Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 13. 10. 2021 č.j. 5 To 80/2021, *Nejvyšší státní zástupce nepodá dovolání v případě nákupu letounů CASA* [online]. Nejvyšší státní zastupitelství: ©2023 [cit. 2023-06-11]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/nsz/nejvyssi-statni-zastupce-nepoda-dovolani-v-pripadu-nakupu-letounu-casa/>.

134 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 305.

135 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 305.

136 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 6 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

s rostoucími náklady potenciální soudní fáze trestního řízení¹³⁷. Velmi významná také bude důkazní situace¹³⁸, tedy v jaké míře OČTŘ opatří důkazy, zda budou přímé či nepřímé, respektive zda budou dostačující k tomu, aby pachatel byl za skutek v usnesení o zahájení trestního stíhání vykreslený odsouzen na základě dohody, anebo zda bude nutné důkazy provádět v řízení před soudem, či je získávat i v průběhu soudního stádia řízení. To může vést k situacím odsouzení osoby na základě dohody, a to jen proto, že měl odsouzený smůlu a v počátcích trestního řízení se situace zdála býti důkazně jasnou a takřka vyřešenou¹³⁹, přičemž důsledkem také může být snaha soudu omezit množství zdrojů do takového řízení investovaných, a to formou schválení dohody, k níž bude obžalovaného i SZ směřovat¹⁴⁰.

Dalším faktorem ovlivňujícím výši trestní sankce je nápad trestních kauz na konkrétního státního zástupce, přičemž platí, že čím delší bude řada čekající na prověření a vyšetření, tím větší úlevu při uzavírání dohody bude SZ ochoten nabídnout. Ten si v případě velkého množství případů racionálně bude vybírat ty, pro které podá obžalobu a pro které nikoliv, přičemž první skupinu budou tvořit zločiny, zatímco druhou přečiny¹⁴¹.

Klíčovým prvkem na straně obviněného pak je, zda je proti němu vedeno trestní stíhání ve vazbě či na svobodě, neboť pokud je obviněný na svobodě, jeho ochota přijmout vyšší trest se podstatně sníží a SZ bude muset přijít s nabídkou nižšího trestu, respektive vyšší úlevy, bude-li chtít dohodu uzavřít. Jinými slovy tr. stíhání na svobodě zvyšuje pravděpodobnost řádného soudního řízení oproti situaci, kde je obviněný vyšetřován ve vazbě, přičemž Landes se v této souvislosti zabývá propuštěním z vazby na kauci a konstatuje, že osoby, které na kauci nebyly z vazby propuštěny, mají vyšší pravděpodobnost odsouzení a vyšší trestní sazby¹⁴², což je v českém právním řádu podle ust. § 73a velmi omezeno, jednak není možné kauci přijmout v případě tzv. koluzní vazby (ust. § 67 písm. b) tr. řádu) a jednak toto není možné u tr. činů v § 73a odst. 1 výslovně vyjmenovaných, přičemž je dále dána diskreční pravomoc soudu, který může dle § 73a odst. 2 rozhodnout o nepřijetí peněžité záruky, a to vzhledem k okolnostem případu nebo jiné závažné skutečnosti konkrétní trestní věci.

137 LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, str. 168.

138 JOHNSON, D. B. Trials and Tribulations: The Trial Tax and the Process of Punishment. *Crime and Justice*. 2019, č. 48(1), s. 32.

139 DUSEK, L.; MONTAG J. The Trade-offs of Justice: A Theory of the Optimal Use of Alternative Criminal Procedures. In *papers.ssrn.com* [online]. 2016, s. 37 [cit. 2023-11-16]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2812559.

140 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 27 [cit. 2023-11-24]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

141 LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, s. 205, 206.

142 LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, s. 180, 201, 206.

V souhrnu je tedy nezpochybnitelným faktem, že novelizace českého trestního řádu v posledních 20 letech vedly ke zrychlení trestního řízení a v rámci trestní praxe lze pozorovat výrazný vzestup alternativních trestních procedur, a to právě díky státním zástupcům jako veřejným žalobcům, kteří svým racionálním postupem v těchto trestních věcech umožňují efektivnější alokaci zdrojů, a to alespoň v té míře, že jimi není plýtváno na zdlouhavá soudní řízení, ačkoliv v rámci jejich efektivní alokace do jiných kauz existují v české trestní praxi stále značné mezery a zdaleka ne všechny ušetřené výdaje jsou efektivně využity k užitku obžaloby, potažmo společnosti¹⁴³.

Náklady dohody navržené obžalobou na straně obviněného spočívají v „platbě“ za dohodu tím, že se obviněný vzdá některých svých procesních práv¹⁴⁴ a také možnosti být osvobozen soudem, stejně jako toho, že přenesl náklady řízení na opatření důkazů ze státního zástupce na sebe, respektive k dokazování v případě uzavření dohody vůbec nedojde. Strany tak ušetří náklady soudního řízení¹⁴⁵ a obviněnému bude uložen nižší trest výměnou za to, že práva přiznaná mu zákonem nevykonával, anebo proto, že již zmíněná důkazní situace, svědčila v jeho prospěch a OČTŘ shromáždily pro řízení před soudem jen nedostatečné důkazní prostředky¹⁴⁶.

Je to právě obviněný, který legitimně očekává nižší trestní sazbu¹⁴⁷, jinak by o dohodu neusiloval. Státní zástupce pak může zdroje, které ušetřil v tomto případě alokovat jinam a zisk (užitek) z takového postupu tak mají obě strany a bude tedy ekonomicky efektivní dohodu uzavřít¹⁴⁸. Na straně druhé je třeba se vyvarovat zcela nelegitimní situaci, kdy by vyšší trest představoval sankci obviněnému za to, že dohodu neuzavřel, popřípadě situaci, kdy trestní sankce bude nastavena tak vysoko¹⁴⁹, že i neviný bude dohodu chtít uzavřít, aby se sankci vyhnul¹⁵⁰.

143 DUSEK, L.; MONTAG J. The Effects of a Simplified Criminal Procedure: Evidence from One Million Czech Cases. In *papers.ssrn.com* [online]. 2017, s. 27x [cit. 2023-11-17]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2941496.

144 JOHNSON, D. B. Trials and Tribulations: The Trial Tax and the Process of Punishment. *Crime and Justice*. 2019, č. 48(1), s. 30.

145 LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, str. 170.

146 tamtéž

147 LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, s. 190.

148 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 308, s. 309, s. 319.

149 JOHNSON, D. B. Trials and Tribulations: The Trial Tax and the Process of Punishment. *Crime and Justice*. 2019, č. 48(1), s. 7.

150 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 311.

JOHNSON, D. B. Trials and Tribulations: The Trial Tax and the Process of Punishment. *Crime and Justice*. 2019, č. 48(1), s. 25.

Dále Easterbrook upozorňuje na to, že skutek vykreslený v dohodě nemusí zcela korespondovat s realitou a uvádí, že znovuotevřít případ, vyřešený dohodou, je velmi nákladné i ve vztahu k důkazním prostředkům, neboť ty se mohou ztratit, anebo být zničeny, přičemž tentýž problém – nesoulad mezi skutkovými zjištěními, respektive nesprávnost právního posouzení věci ve vztahu ke skutečnému stavu je problémem souvisejícím s průlomem zásady materiální pravdy, který dohoda představuje, jak rozebírám i výše. V této souvislosti je možné zmínit, že v 80. letech, kdy Easterbrook psal dílo, z něhož čerpám, měla většina kontinentálních systémů (pokud dohodu vůbec obsahovala) normováno, že ve všech závažnějších případech (například u podezření ze spáchání zvláště závažných zločinů) musí proběhnout soudní řízení¹⁵¹, ke kteréžto úpravě bych se klonil i dnes, neboť musí být zachována možnost pachatele se hájit všemi legálními prostředky ve smyslu práva na spravedlivý proces, kteréžto právo je dohodou omezeno, neboť v případě jejího sjednání již v přípravném řízení nelze vlastně o procesu hovořit, neboť ten sotva začal. Vantuch k tomuto uvádí, že pokud se státní zástupci zaměřují na dohodu na počátku vyšetřování, potom (v rozporu s § 175a odst. 1 tr. řádu) nevycházejí z výsledků vyšetřováním nýbrž jen z poznatků z první fáze přípravného řízení, tedy šetření konaného před zahájením trestního stíhání, přičemž autor této myšlenky tvrdí, že § 175a odst. 1 tr. řádu neopravňuje státního zástupce k zahájení jednání o dohodě jen na základě výsledku prověřování, nýbrž až podle výsledků vyšetřování¹⁵², s čímž v zásadě souhlasím a navazuji na svůj názor, že státní zástupce překračuje meze své působnosti, pokud začne dohodu sjednávat již po zahájení trestního stíhání a doplňuji tedy závěr učiněný výše, podle kterého k tomuto nemá státní zástupce legální ani legitimní titul, respektive absentuje pravomoc, tj. právní prostředky pro výkon působnosti k tomu, aby o dohodě začínal statní zástupce jednat bezprostředně po zahájení trestního stíhání. Vantuch k tomuto dále uvádí, že v těchto případech by obviněný ani jeho obhájce neměl jednat se státním zástupcem o dohodě, protože údaje obsažené v usnesení o zahájení trestního stíhání ani případný odkaz na trestní oznámení jsou zcela nedostatečné¹⁵³, s čímž lze také souhlasit a konstatuji, že dohoda a její aplikace jsou značně problematické nejen pro obviněného, ale také pro jeho obhájce ve vztahu k naplňování povinností uložených mu tr. řádem (čemuž se věnuji níže).

Na základě skutečností popsaných výše tedy lze formulovat alespoň jedno doporučení pro normotvůrce, totiž, ač nejsem příznivce přepjatého formalismu či normování každé oblasti

151 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 318.

152 VANTUCH, P. Lze uzavírat dohody o vině a trestu na počátku vyšetřování? *Bulletin advokacie*. 2023, č. 1-2, s. 23.

153 VANTUCH, P. Lze uzavírat dohody o vině a trestu na počátku vyšetřování? *Bulletin advokacie*. 2023, č. 1-2, s. 23.

lidského života, tak omezení diskrece státních zástupců při sjednávání dohody, stejně jako omezení slevy na trestní sazbu, či úprava kritérií, kterými by se SZ měl řídit a to ve formě zákona se jeví jako velmi žádoucí¹⁵⁴, a to k zajištění rovnosti mezi jednotlivými akceptanty dohody o vině a trestu, respektive k zajištění jednotného postupu SZ. I pokud by k tomuto nedošlo, není důvod se nedomnívat, že nakonec právo jako do jisté míry živý organismus nepřijme požadovaná omezení, a to ve formě judikatury vyšších soudů, v níž vzdělanci, kteří na nich soudí, zhmotní své postoje, názory a zkušenosti jejich praxí získané a možná dospějí k názoru formulovanému v tomto odstavci. Avšak na straně druhé se lze domnívat, že je to právě dohoda, která svým masivním využíváním a uzavíráním v brzkých fázích tr. řízení znemožní další vývoj, potažmo zlepšení trestněprávních norem jistým zakrytím chyb v těchto normách přítomných¹⁵⁵.

2.6 Soudní rozhodování a jeho principy

Soudní rozhodování v oblasti schvalování dohod ve Spojených státech, ale nejen tam¹⁵⁶, spočívá ve větší míře diskrece, díky níž soud může aktivně zasahovat do dohody a zvýšit trestní sazbu v ní předjednanou, či ji případně snížit¹⁵⁷. V zásadě je soud omezen rozsahem, který pro trestní sazbu stanoví zákon, navíc co se odůvodnění rozsudku týče, to může být poměrně strohé vzhledem k tomu, že odvolání (a přezkum rozhodnutí s tím související) ve věci dohod není možné¹⁵⁸.

V jaké míře budou dohody o vině a trestu soudy (ne)schvalovány závisí velmi významně na tom, zda společnost jako celek klade větší důraz na to, že vinní budou potrestáni (což pravděpodobnost využití dohody zvýší) a naopak, pokud společnost klade větší důraz na to, aby nevinní potrestáni nebyli, pak bude využití dohody spíše méně časté¹⁵⁹, jinými slovy, jde ve vztahu k využívání institutu dohody o to, zda se společnost více zabývá společenskou škodou vyvolanou tím, že bude potrestán nevinný jedinec (což sníží využívání institutu dohody), anebo společenskou škodou vyvolanou tím, že nebude potrestán vinný jednotlivec (což využívání

154 JOHNSON, D. B. Trials and Tribulations: The Trial Tax and the Process of Punishment. *Crime and Justice*. 2019, č. 48(1), s. 39, 40.

155 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 12 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

156 PAOLINI, G. The administratization of criminal convictions worldwide: History, extent, and consequences, *ILE Working Paper Series*. 2023, No. 74, University of Hamburg, Institute of Law and Economics (ILE), Hamburg, s. 8.

157 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 315 a 319.

158 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 323.

159 GIVATI, Y. Legal Institutions and Social Values: Theory and Evidence from Plea Bargaining Regimes. *Journal of Empirical Legal Studies*. [online]. 2014, 11(15-22), s. 876, [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2426993.

dohody zvýší). Tedy z ekonomického pohledu se hraje o náklady justičních omylů¹⁶⁰. Landes uvádí že většina trestních věcí se na základě empirického pozorování vyřeší v USA formou alternativního řízení¹⁶¹, kterýžto závěr podporuje také studie Givatiho a uvádí, že až 86 % všech trestních věcí v USA bylo v roce 2005 uzavřeno v dohodou (číslo postupem let narůstá až k 95 % všech trestních věcí¹⁶²), naopak ve Francii to v témže roce byla pouze 4 % věcí, za současné aplikace principu pro kontinentální právo typického, totiž že soud, a nikoliv státní zástupce či obviněný, rozhoduje o vině a trestu za trestné činy, přičemž právě v zemích kontinentálního práva klade společnost větší důraz na to, aby nevinný nebyl potrestán, zatímco v zemích common law je kladen důraz na to, aby pachatel nevyvázl nepotrestán¹⁶³. Právě uvedené pak Givati člení do tzv. chyb I. a II. řádu, kdy odsouzení nevinného představuje chybu I. řádu a neodsouzení vinného pak chybu řádu II. No a toleranci společnosti k těmto justičním omylům označuje jako preferenci společnosti k chybám I. či k chybám II. řádu.

Pokud společnost klade důraz na to, aby nevinní potrestání nebyli, pak podle Givatiho bude v daném státě dohoda využívána spíše méně. To bude souviset i s tím, že snížené využívání dohody, či její zákaz pak povedou v takové společnosti k tomu, že někteří pachatelé potrestání nebudou vůbec¹⁶⁴. A naopak, jak plyne z uvedeného, bude-li se společnost jako celek méně zajímat o to, zda odsouzený byl nevinný, pak bude dohoda využívána častěji. Ve Francii se okolo 83 % lidí domnívalo, že potrestat nevinného je nejzásadnější justiční omyl, oproti USA, kde tento názor sdílelo asi 70 % osob (a institut dohody je využíván poměrně masově)¹⁶⁵.

Dále Givati tvrdí, že šance na to, že soud shledá nevinného vinným je všeobecně menší než šance na to, že soud shledá nevinným osobu, která je vinná¹⁶⁶. Toto je závislé na kvalitě institucí a jejich fungování v daném státě, totiž čím vyšší bude pravděpodobnost toho, že soud udělá chybu a nevinného shledá vinným, tím spíše takový podezřelý dohodu bude chtít využít, ačkoliv bude nevinný, kdy současně platí, že bude-li soud s vyšší pravděpodobností chybovat a vinného

160 PAOLINI, G. The administratization of criminal convictions worldwide: History, extent, and consequences, *ILE Working Paper Series*. 2023, No. 74, University of Hamburg, Institute of Law and Economics (ILE), Hamburg, s. 2.

161 LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, str. 164.

162 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 2 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

163 GIVATI, Y. Legal Institutions and Social Values: Theory and Evidence from Plea Bargaining Regimes. *Journal of Empirical Legal Studies*. [online]. 2014, **11**(15-22), s. 867, s. 868, s. 881 [cit. 2023-06-14]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2426993.

164 GIVATI, Y. Legal Institutions and Social Values: Theory and Evidence from Plea Bargaining Regimes. *Journal of Empirical Legal Studies*. [online]. 2014, **11**(15-22), s. 869, s. 868 [cit. 2023-06-14]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2426993.

165 tamtéž.

166 GIVATI, Y. Legal Institutions and Social Values: Theory and Evidence from Plea Bargaining Regimes. *Journal of Empirical Legal Studies*. [online]. 2014, **11**(15-22), s.867, s. 872 [cit. 2023-06-14]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2426993.

prohlásí nevinným, pak bude pachatel motivován k nevyužití dohody,¹⁶⁷. Pokud tedy schopnost institucí (orgánů činných v trestním řízení) k odhalení pachatelů je relativně vysoká, je efektivní využívat dohody, neboť ta se bude dotýkat osob, které protiprávní čin spáchaly, z čehož samozřejmě plyne i to, že používání dohody povede k, již výše zmíněnému fenoménu, tedy že osoby, které jen špatně snášejí riziko, dohodu využijí a budou odsouzeny, ačkoliv jsou nevinné. Na straně druhé, nebude-li dohoda připuštěna, pak někteří pachatelé nebudou potrestáni, neboť státní zástupce k jejich tr. stíhání nebude mít dostatek zdrojů, přičemž tato situace, bude z pohledu společnosti rozhodně nežádoucí¹⁶⁸.

Shrneme-li uvedené, tak v místě fungujících institucí, kde většina obviněných čin skutečně spáchala, bude maximálně efektivní dohodu využívat. Givati uvádí, že vyšší množství trestných činů pak vede k častějšímu uzavírání dohod a jejich zákaz by nebyl společensky efektivní¹⁶⁹. Dále Givati poukazuje na další statisticky významné faktory, které ovlivňují postoj společnosti k chybám I. a II. řádu – patří mezi ně politické názory, ale také země, odkud předci dané osoby pochází (v USA jsou tím myšleni evropští předci)¹⁷⁰. Jsou také parametry, které statistický význam nemají, jako jsou demografické údaje, či nejasný vztah mezi množstvím trestních věcí a jejich korelace s velikostí populace, kdy pozorovaná tendence ukazuje na to, že s větší populací roste délka čekání na soudní vyřízení věci¹⁷¹ a využití odklonů by tedy podle mého názoru mohlo být vyšší.

Ve vztahu k soudní soustavě jako celku dále platí, že v případě omezených soudních zdrojů, bude efektivnější dohodu uzavřít a tento institut obecně v konkrétní jurisdikci využívat, bude totiž možné omezené zdroje alokovat na prověřování a vyšetřování většího množství případů¹⁷² a současně v takové situaci, tedy v situaci, kdy je zdrojů nedostatek, bude soud/státní zástupce alokovat prostředky do případů, u nichž potenciální justiční chyba povede k vyšším společenským nákladům (typicky ve formě zproštění vinného v případech závažnější kriminality s vyšší pravděpodobností odsouzení). S tím samozřejmě souvisí i to, že justiční chyby jsou společensky nákladnější, pokud k nim dojde v rámci rozhodování soudu než

167 tamtéž.

168 GIVATI, Y. Legal Institutions and Social Values: Theory and Evidence from Plea Bargaining Regimes. *Journal of Empirical Legal Studies*. [online]. 2014, **11**(15-22), s. 867, s. 875, 878 [cit. 2023-06-14]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2426993.

169 GIVATI, Y. Legal Institutions and Social Values: Theory and Evidence from Plea Bargaining Regimes. *Journal of Empirical Legal Studies*. [online]. 2014, **11**(15-22), s. 878 [cit. 2023-11-06]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2426993.

170 GIVATI, Y. Legal Institutions and Social Values: Theory and Evidence from Plea Bargaining Regimes. *Journal of Empirical Legal Studies*. [online]. 2014, **11**(15-22), s. 883, [cit. 2023-10-14]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2426993.

171 LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, s. 201, 207.

172 DUSEK, L.; MONTAG J. The Trade-offs of Justice: A Theory of the Optimal Use of Alternative Criminal Procedures. In *papers.ssrn.com* [online]. 2016, s. 3 [cit. 2023-11-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2812559.

v rámci alternativní procedury¹⁷³. Naopak v případě zvýšení zdrojů alokovaných soudní soustavě se využívání dohody sníží, neb se zvýší množství zdrojů, které soudy mohou na řešení kauzy využít¹⁷⁴. Již zmíněné instituce a jejich preciznější fungování pak povedou ke snížení nákladů na soudní řízení a také k jeho méně častému využití oproti alternativním trestním procedurám, neboť preciznější soudní rozhodování redukuje množství justičních omylů těmito řízeními vyvolaných a to tak, že jednotlivé kauzy jsou roztříděny ve formě akceptování dohody vinnými a odmítnutím dohody nevinnými za předpokladu existence funkčních institucí, respektive soudů (a dalších OČTŘ), které činí minimum chyb a v tento moment tedy bude žádoucí, aby alternativní trestní procedury byly využívány i v případě rozhodování závažnější kriminality¹⁷⁵. Podobně v případě důkazní situace, která bude vyžadovat další vyhledání, opatření a provedení důkazních prostředků lze očekávat, že obviněný dohodu akceptovat nebude, zatímco v případě, že obžaloba shromáždí silné usvědčující důkazy k ní bude obviněný vstřícnější,¹⁷⁶ což povede k efektivnímu vynaložení prostředků. Ve věcech s jasnou důkazní situací, jak již bylo nastíněné výše, bude efektivní se soudu vyhnout a celé trestní řízení urychlit některou z alternativních trestních procedur. Jsou to právě zdroje a jejich vzácnost, které představují klíčový incentiv v rozhodování státního zástupce, zda věc vyřeší mimosoudně anebo v soudním řízení¹⁷⁷. Pokud tedy soudní řízení bude příliš drahé či často chybné, lze očekávat, že dohodu akceptují i někteří neviní a to proto, aby se vyhnuli přísnějšímu trestu u chybného soudu, který v případě, že bude perfektní, co se rozhodování týče, se bude podílet na snížení nákladů justičních chyb (neviní budou trvat na soudním řízení, viní akceptují odklon)¹⁷⁸.

Easterbrook k tomuto uvádí, že jsou případy, kdy důkazy ukazují na vinu obviněného navzdory jeho faktické nevině¹⁷⁹. Tvrdí však, že zdrojem chyb není dohoda jako taková, ale soud, který není zbaven povinnosti dohodu schválit a který nese konečnou odpovědnost za její

173 DUSEK, L.; MONTAG J. The Trade-offs of Justice: A Theory of the Optimal Use of Alternative Criminal Procedures. In *papers.ssrn.com* [online]. 2016, s. 23 a s. 28 [cit. 2023-11-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2812559.

174 GIVATI, Y. Legal Institutions and Social Values: Theory and Evidence from Plea Bargaining Regimes. *Journal of Empirical Legal Studies*. [online]. 2014, 11(15-22), s. 867, s. 878, 879 [cit. 2023-06-14]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2426993.

175 DUSEK, L.; MONTAG J. The Trade-offs of Justice: A Theory of the Optimal Use of Alternative Criminal Procedures. In *papers.ssrn.com* [online]. 2016, s. 31 a s. 36 [cit. 2023-11-16]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2812559.

176 tamtéž

177 LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, str. 164.

178 DUSEK, L.; MONTAG J. The Trade-offs of Justice: A Theory of the Optimal Use of Alternative Criminal Procedures. In *papers.ssrn.com* [online]. 2016, s. 37 [cit. 2023-11-16]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2812559.

179 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 320.

podobu¹⁸⁰. Je možné uvést, že některé právní řády v sobě zakotvenou možnost, aby do dohody soud aktivně zasahoval¹⁸¹. Je však velmi problematické zajistit nezávislé rozhodování, má-li ve věci vynést rozsudek soudce, jehož nabídka dohody byla odmítnuta. Dalším negativem tohoto přístupu je jen malá informovanost soudů o zdrojích státního zastupitelství a o osobě obviněného¹⁸² a dále také fakt, že soudce by v rámci své pravomoci dojednávat dohodu fakticky nahradil státního zástupce v části jeho kompetencí, což se jeví jako spíše nepotřebné¹⁸³.

V českém právním řádu se jako zásadní ve světle problematiky dohody jeví ust. § 314r odst. 2 tr. řádu podle kterého soud dohodu o vině a trestu neschválí, je-li nesprávná nebo nepřiměřená z hlediska souladu se zjištěným skutkovým stavem nebo z hlediska druhu a výše navrženého trestu, případně ochranného opatření, nebo nesprávná z hlediska rozsahu a způsobu náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, anebo zjistí-li, že došlo k závažnému porušení práv obviněného při sjednávání dohody o vině a trestu. V takovém případě věc vrátí usnesením do přípravného řízení. Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, která má odkladný účinek. Zde však konstatuji, že pokud bude dohoda uzavírána příliš brzy, soud nebude mít možnost zjistit, že návrh dohody neodpovídá skutkovému stavu a nebude moci ani objektivně posoudit přiměřenost navržené trestní sankce a toto ustanovení se stane v praxi obsoletním. Na vině je i konstrukce tohoto ustanovení, která neumožňuje soudu vyvíjet příliš aktivitu ke zjištění reálného skutkového stavu. Ust. § 314r odst. 3 pak stanoví, že soud může v případech stanovených v odstavci 2 namísto vrácení věci do přípravného řízení oznámit své výhrady státnímu zástupci a obviněnému, kteří mohou navrhnout nové znění dohody o vině a trestu. Za tímto účelem soud odročí veřejné zasedání, nelze-li dosáhnout nového znění dohody o vině a trestu ihned, a tedy umožňuje soudu alespoň v omezené míře do dohody zasáhnout. Takovýto postup se však z pohledu efektivity nejeví příliš vhodně (navazují na níže uvedené), neboť by tím byl popřen jeden z účelů, pro který byla dohoda do právního řádu vložena, tj. zkrácení řízení a možnost postihnout s týmiž zdroji více trestných činů¹⁸⁴.

Podle ust. § 314o odst. 1 trestního řádu přezkoumá návrh na schválení dohody o vině a trestu předseda senátu a podle jeho obsahu a obsahu spisu nařídí veřejné zasedání k rozhodnutí o návrhu na schválení dohody, rozhodne o odmítnutí takového návrhu pro závažné procesní vady,

180 tamtéž

181 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 27 [cit. 2023-11-24]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

182 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 322.

183 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 27 [cit. 2023-11-24]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

184 PAOLINI, G. The administratization of criminal convictions worldwide: History, extent, and consequences, *ILE Working Paper Series*. 2023, No. 74, University of Hamburg, Institute of Law and Economics (ILE), Hamburg, s. 2.

případně nařídí předběžné projednání návrhu, jeho odmítnutím se věc vrací do přípravného řízení, podobně jako v případě zpětvzetí návrhu na schválení dohody. Ačkoliv v případě návrhu na schválení dohody nehovoříme o podání obžaloby ani o jejím předběžném projednání, z materiálního hlediska na místo předběžného projednání obžaloby vstupuje předběžné projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu podle §314p tr. řádu. Výsledkem může být podle § 314p odst. 3 tr. řádu předložení věci soudu nejbližše společně nadřízenému k rozhodnutí o příslušnosti, postoupení věci jinému orgánu, zastavení, přerušení, podmíněné zastavení trestního stíhání, jsou-li splněny zákonné podmínky, soud ale může také odmítnout návrh na schválení dohody o vině a trestu pro závažné procesní vady, a to zejména proto, že obviněný neměl obhájce, ač šlo o případ nutné obhajoby. Dále z důvodů uvedených v § 314r tr. řádu. Proti takovému rozhodnutí soudu je dle § 314p odst. 5 tr. řádu přípustná stížnost. Poté, co usnesení o odmítnutí návrhu nabyde právní moci, věc se vrací do přípravného řízení.

Tady lze (nejen) teoreticky uvažovat nad situací, která může v jisté míře ovlivnit nestrannost soudu. Totiž, jak stanoví § 30 odst. 1 tr. řádu je z projednávání věci vyloučen soudce, státní zástupce, policejní orgán nebo osoba v něm služebně činná, u níž lze mít pochybnosti, že pro poměr k projednávané věci nebo k osobám, jichž se úkon přímo dotýká, k jejich obhájcům a dalším osobám nemůže učinit nestranné rozhodnutí. Na základě tohoto ustanovení si lze klást otázku, zda předseda senátu, který ve věci návrh na schválení dohody o vině a trestu odmítl, není ovlivněn tím, že obviněný prohlásí spáchání skutku, pro který je stíhán, a to natolik, že není vlastně schopen rozhodnout nezaujatě. Ust. § 314s tr. řádu stanoví, že byla-li věc vrácena do přípravného řízení, tak v dalším řízení se ke sjednané dohodě o vině a trestu, včetně prohlášení viny obviněným, nepřihlíží. Vrácení věci do přípravného řízení také nevylučuje sjednání nové dohody. I přes toto ustanovení zákona je podle mého názoru možné přistupovat kriticky k rozsudkům, které jsou vydány v řízeních, kde se obviněný ke skutku doznal, uzavřel dohodu, ta soudem schválena nebyla a ve věci byl ve výsledku vydán odsuzující rozsudek právě pro skutek, uvedený v neschváleném návrhu dohody, a to týmž předsedou senátu, který ve věci rozhodoval o odmítnutí návrhu takové dohody. Zmínil bych rovněž možnost zákonodárce rozšířit důvody vyloučení v § 30 tr. řádu i o důvod, který znemožní, aby, byť jednou nemeritorně, ve věci rozhodl týž soudce dvakrát, nejprve o neschválení návrhu dohody a poté meritorně odsuzujícím rozsudkem.

Shrnout tedy tyto myšlenky můžeme tak, že ve státě, kde je menší důraz kladen na to, zda je potrestaný nevinen, bude využití dohody vyšší a naopak, přičemž klíčovou proměnou, která toto determinuje je hodnotové nastavení konkrétní společnosti, kdy je třeba brát v potaz také to, že

v rámci mimosoudních řešení trestních věcí bývají uloženy tresty zpravidla mírnější než ty uloženy pachatelům, jejichž věc byla řešena při hlavním líčení a nikoliv mimosoudně¹⁸⁵.

2.7 Procesněprávní postavení obhájce při sjednávání dohody

Obhajoba v trestním řízení také představuje náklady pro společnost. Zejména proto, že zdroje obžalovaného jsou alokovány do procení obrany, namísto tvorby ekonomicky užitečnějších statků. V případě, že je mu obhájce přidělen *ex offi*, nese náklady obhajoby státní rozpočet, kdy tedy v případě fixních odměn ze strany státu pak obhájce koná jen to, co mu v marginálních hodnotách přinese užitek, tedy půjde primárně o takové úkony, které jsou náročné jen do té míry, v níž budou pokryty fixní odměnou, kdy obhajoba postrádá incentiv konat tzv. něco navíc zejména ve formě vyhledávání, opatřování a navrhování důkazních prostředků, což by vyžadovalo dodatečnou časovou investici, pro kterou obhajoba nemá motiv. Co se obhajoby *pro bono* týče, ta se pak jeví ve světle výše uvedeného jako zcela nevhodnou, neboť obhájce postrádá jakýkoliv incentiv, pro který by se v řízení aktivněji angažoval¹⁸⁶. Dále je třeba zmínit argument Easterbrooka, že je zde nerovnost, co se týče obhajoby také ve schopnosti obžalovaného si kvalitní obhajobu zaplatit, neboť někteří obhájci jsou podle něj bez dalšího lepší než jiní¹⁸⁷, přičemž slabá pozice obžalovaného oproti SZ je dále oslabena tím, jak (ne)schopného obhájce obžalovaný získá. Co se týče systému veřejné obhajoby, zde vyvstává podobný problém, který jsem uvedl již výše, neboť fixní odměna bude jednak nižší než v soukromém sektoru a jednak nebude poskytovat důvod, pro který by obhájce měl strávit dodatečnou jednotku času nad případem, pokud z této dodatečné časové jednotky nebude mít žádný užitek¹⁸⁸.

Pro obhájce¹⁸⁹ však z mého pohledu v souvislosti s jednáním o dohodě také vyvstává nesnadná procesněprávní otázka, zda svému klientovi doporučit prohlásit, že skutek spáchal, a to s tím, že by se na straně jedné obviněný vyhnul hlavnímu líčení jako další fázi trestního řízení (za současné absence dokazování), na straně druhé je však možné, že soud shledá obviněného nevinným, případně bude obžalovaný shledán vinným, ale uložený trest bude mírnější než ten,

185 PAOLINI, G. The administratization of criminal convictions worldwide: History, extent, and consequences, *ILE Working Paper Series*. 2023, No. 74, University of Hamburg, Institute of Law and Economics (ILE), Hamburg, s. 15.

186 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 16 a 18 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

187 EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 310.

188 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 11 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

189 tamtéž.

který státní zástupce navrhuje při sjednávání dohody¹⁹⁰. Dalším problémem je také v případě brzkého užití institutu dohody relativně krátké tr. řízení, které z pohledu obhájce vygeneruje jen minimální zisk a obhajoba tedy nebude investovat do řízení více zdrojů, než je nezbytně nutné¹⁹¹. Navzdory tomu je však obhájce podle § 41 odst. 1 tr. zákoníku povinen poskytovat obviněnému potřebnou právní pomoc a zejména pečovat o to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují, a tím má tedy přispívat ke správnému objasnění a rozhodnutí věci. Zde tedy považují za problematické to, jak by se advokát (dle ust. § 35 odst. 1 tr. řádu může v trestním řízení býti obhájcem jen advokát s výjimkou situací, kdy se může nechat zastoupit koncipientem) měl postavit k dohodě o vině a trestu a jejímu sjednání a v jaké míře může být případně advokát postihnut, doporučí-li dle svého nejlepšího vědomí a svědomí klientovi postup, který se ukáže jako nevhodný.

Sokol uvádí, že obhájce by měl, v rozsahu, v jakém to jeho klient požaduje, provést analýzu situace s tím, do jaké míry je pravděpodobné prokázání trestného činu, ze kterého je vinen, přičemž nelze souhlasit ani s kategorickým tvrzením, podle něhož by obhájce neměl doporučit obviněnému, aby akceptoval návrh státního zástupce na jednání o dohodě již na počátku vyšetřování¹⁹².

V případě, že soud dohodu o vině a trestu dle § 314r odst. 4 tr. řádu neschválí a věc dle § 314s tr. řádu vrátí do přípravného řízení s tím, že následně proběhne hlavní líčení s dokazováním a vynesením odsuzujícího rozsudku a případně také odvolací řízení, a nebude tedy v žádném směru naplněn cíl sledovaný zákonodárcem, totiž zrychlení a zefektivnění trestního procesu, je možné zabývat se tím, zda obviněnému vznikne právo na náhradu škody, nemajetkové újmy, vynaložených prostředků na úkony advokáta apod.

Je otázkou, jak bude obhájce, případně státní zástupce hnán k odpovědnosti ve výše uvedených případech a jak budou ztracený čas a účelně vynaložené prostředky kompenzovány obviněnému. Ust. § 92 tr. zákoníku sice umožňuje započítat vazbu, resp. dobu strávenou ve vazbě do uloženého trestu, problematické je ovšem to, jak a pokud vůbec bude obviněný kompenzován v případě, že v přípravném řízení do vazby vzat nebyl, ačkoliv bezpochyby z důvodů průtahů v řízení mu újma (zejména nemajetková, ale také majetková kupříkladu ve formě ušlého zisku) vznikla v souvislosti s uzavíráním dohody a jejím následným neschválením ze strany soudu, je možné se k tomuto stavět též kriticky v tom smyslu, že budou-li splněny

190 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 14 a 19 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

191 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 17 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

192 SOKOL, T. Dohoda o vině a trestu jako kvadratura kruhu. *Bulletin advokacie*. 2023, č. 5, s. 19.

podmínky výše uvedené, dodržen zákonný postup v trestním řízení, pk soud nemá a priori důvod dohodu neschválit.

Ustanovení českého tr. práva dále uvádí toliko, že podle § 39 odst. 1 tr. zákoníku se stanovení druhu trestu a jeho výměry řídí povahou a závažností spáchaného trestného činu a krom jiného také tím, zda obviněný (hmotněprávní terminologií tr. zákoníku pachatel) sjednal dohodu o vině a trestu, prohlásil vinu apod., na tomto místě je ovšem ze strany zákonodárce opět zcela alibisticky rezignováno na stanovení konkrétnějších podrobností toho, jak má soud „přihlédnout“ k jednání pachatele a je opět ponechána, podle mého názoru, nepřiměřená volnost soudnímu uvážení, které se může lišit senát od senátu, kraj od kraje a z důvodu využití opravných prostředků, v nichž bude každým racionálním obhájcem použita tato argumentace, dojde ve výsledku k dalším průtahům v řízení, které opět ponese zejména obžalovaný a samozřejmě také soudní soustava, která může být tímto postupem zbytečně zatěžována s dalšími náklady pro stát. Dále je podle mého názoru otázka, zda vůbec někdy dojde ke sjednocení přístupu k dohodě formou judikatury vyšších soudů, neboť proti dohodě není možné podat odvolání (s výjimkou situace, kdy schválená dohoda neodpovídá té, kterou si SZ a obviněný ujednali a to podle § 245 odst. 1 tr. řádu), což do jisté míry nabourává můj argument učiněný výše, podle něhož by alternativní trestní procedury měly být na straně obžaloby upraveny tak, že SZ bude disponovat menší mírou diskrece a nestane-li se tak, měla by na nastalou situaci reagovat judikatura, což se jeví jako obtížné, je-li využití opravných prostředků ve vztahu k alternativním trestním procedurám jen omezené či zcela vyloučené.

Osoba, proti níž se řízení vede, a která měla k dispozici obhájce, a to buď v případě nutné obhajoby ve smyslu § 36 a 36a tr. řádu, anebo si taková osoba obhájce zvolila podle § 37 tr. řádu, se může na základě nesprávného doporučení svého obhájce (nejen) v souvislosti s uzavíráním dohody právě proti tomuto svému obhájci domáhat náhrady újmy, zejména tedy újmy na jmění (škody) ve smyslu § 2894 občanského zákoníku. Na základě judikatury Nejvyššího soudu odpovědnost za škodu způsobenou advokátem v souvislosti s výkonem advokacie (§ 24 odst. 1 zák. č. 85/1996 Sb.) vychází z odpovědnosti bez zřetele na zavinění (tzv. objektivní odpovědnost) a je založena na současném splnění předpokladů, jimiž jsou výkon advokacie, vznik škody a příčinná souvislost mezi výkonem advokacie a vznikem škody. Příčinná souvislost mezi pochybením při výkonu advokacie a vznikem škody je dána, pokud nebyť pochybení advokáta, byl by jeho klient v soudním řízení úspěšný. Důkazní břemeno leží na žalobci a poškozený klient tedy musí prokázat, že jeho právo na plnění proti jeho dlužníkovi

existovalo a že při řádném výkonu advokacie by se svého práva u soudu domohl¹⁹³. Takovýto postup opět vyžaduje náklady, které musejí být vynaloženy poškozeným klientem (který je současně osobou, proti níž se trestní řízení vede) a to se značně nejistým výsledkem a lze tedy doporučit spíše dohodu mimosoudní.

Právní vztah mezi advokátem a jeho klientem vychází jak ze zákona o advokacii, tak ze smlouvy mezi advokátem a klientem uzavřené. Při šetření škodní události se lze setkat s tvrzením, že mezi advokátem a klientem nebyla smlouva uzavřena, byla jen vyhotovena plná moc, zde je však nutno rozlišovat mezi smlouvou a plnou mocí. Plná moc je dokladem pro třetí osoby (typicky soud) prokazujícím, že jednajícím je oprávněn za zmocnitele jednat a je udělena na základě toho, že se zmocnitel a zmocněnec dohodli na tom, v jaké věci bude zmocnitel zmocněnce zastupovat. Proto zákon o advokacii také hovoří o smluvním zastoupení (§ 441 a násl. občanského zákoníku). Tedy, i když písemná smlouva mezi advokátem a klientem uzavřena nebyla, smlouva zpravidla uzavřena byla, a to ústní. Vždy se dá předpokládat, že se advokát s klientem dohodl minimálně na tom, v jaké věci bude advokátem zastupován, případně jaká za toto bude vyplacena odměna. Ve vztahu k odměně je třeba zmínit, že skutečnost, že klient za právní službu nezaplatil podle dohody, ještě automaticky neznamená, že by tím byla vyloučena odpovědnost advokáta za chyby při poskytnuté právní službě¹⁹⁴.

Podrobnosti stanoví § 24 odst. 1 zákona o advokacii, který říká, že advokát odpovídá klientovi za újmu, kterou mu způsobil v souvislosti s výkonem advokacie. Advokát odpovídá za újmu způsobenou klientovi i tehdy, byla-li újma způsobena v souvislosti s výkonem advokacie jeho zástupcem nebo jiným jeho zaměstnancem než zaměstnaným advokátem; odpovědnost těchto osob za újmu způsobenou zaměstnavateli podle zvláštních právních předpisů tím není dotčena. Podle ust. § 24a odst. 1 zákona o advokacii musí být advokát, který vykonává advokacii samostatně nebo ve sdružení pojištěn pro případ odpovědnosti za újmu, za kterou klientovi odpovídá podle § 24 odst. 1 zákona o advokacii, jakož i pro případ vzniku povinnosti k náhradě újmy, k jejímuž splnění je advokát vykonávající advokacii ve sdružení podle zvláštních právních předpisů povinen z důvodu solidární odpovědnosti.

Klient může, jak už bylo naznačeno výše, podat na advokáta žalobu o náhradu škody. V ten moment je zřejmé, že poškozený svůj nárok na náhradu škody považuje za důvodný a je ochoten se o něj soudit, včetně možných negativních finančních dopadů. Pokud nebyla škodní

193 Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 9. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2533/2007 [online]. In: Salvia Kraken [cit. 2023-05-27]. Dostupné z: <http://kraken.slv.cz/25Cdo2533/2007>.

194 *Pojištění odpovědnosti advokáta za škodu anebo Promiňte, stala se chyba* [online]. Advokátní deník online: ©2021 [cit. 2023-05-28]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/10/22/pojisteni-odpovednosti-advokata-za-skodu-aneb-prominte-stala-se-chyba/>.

událost dosud pojistiteli oznámena (a ve většině případů i to je porušení povinností z pojištění), rozhodně v tuto chvíli by oznámena být měla, a to i za situace, kdy pojištěný nárok poškozeného neuznává či dokonce považuje za absurdní. Výsledkem pak může a také nemusí být povinnost k náhradě škody uložená advokátovi soudem s tím, že advokát se může obrátit na příslušného pojistitele s žádostí o vyplacení přiznané částky. Pojistitel zpravidla do řízení o náhradu škody proti advokátovi vstoupí jako vedlejší účastník na straně žalovaného advokáta podle § 93 občanského soudního řádu a je mu nápomocen s obranou proti vznesenému nároku. V některých případech však účast pojistitele není nutná a pak se může s pojištěným dohodnout, že do sporu vstupovat nebude (např. pokud okolnosti sporu jsou takové, že účast pojistitele v řízení nemá pro spor žádnou přidanou hodnotu a advokát je schopen obranu vést sám), ale pak by mu měl být k dispozici minimálně pro konzultace. Vstup pojistitele do řízení je jeho právem, nikoliv povinností, nicméně v případě zájmu pojištěného o vstup pojistitele zpravidla jeho žádosti vyhovění¹⁹⁵. Pojištěný je samozřejmě povinen v řízení o náhradě škody postupovat v souladu s pokyny pojistitele. To se týká i např. podávání opravných prostředků¹⁹⁶.

Ve vztahu k postupu státního zástupce lze zmínit možnost, dovolávat se náhrady škody podle zákona č. 82/1998 Sb., zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, kterýžto postup by opět čistě formálně vedl k dalším nákladům pro obviněného s velmi nejistým potenciálním výsledkem ve formě přiznání náhrady škody příslušným ministerstvem, pro oblast trestního práva by pak šlo o Ministerstvo spravedlnosti podle § 6 odst. 1 a 2 ve spojení s § 13 a 14 zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

Lze tedy uzavřít, že mezi klíčové povinnosti advokáta patří zejména povinnost dbát zájmů svého klienta a zajistit, aby všechny relevantní skutečnosti byly dostatečně objasněny, a dále je to povinnost poskytovat právní rady ohledně toho, jak má klient ve věci postupovat. Úvahy nastíněné výše jsou samozřejmě v teoreticko právní rovině možné a domnívám se, že také legitimní, mj. i proto, že dohoda o vině a trestu jako taková není pro kontinentální právní systém ničím typickým a dochází zde z mého pohledu k určitému průlomů tradičního akuzčního procesu ve světle právní úpravy Spojených států a pod jejich vlivem, čímž dochází k nakročení k angloamerickému modelu trestního řízení¹⁹⁷. Je možné uvažovat, zda vše, čím se zákonodárce

195 *Pojištění odpovědnosti advokáta za škodu anebo Promiňte, stala se chyba* [online]. Advokátní deník online: ©2021 [cit. 2023-05-28]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/10/22/pojisteni-odpovednosti-advokata-za-skodu-aneb-prominte-stala-se-chyba/>.

196 *Pojištění odpovědnosti advokáta za škodu anebo Promiňte, stala se chyba* [online]. Advokátní deník online: ©2021 [cit. 2023-05-28]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/10/22/pojisteni-odpovednosti-advokata-za-skodu-aneb-prominte-stala-se-chyba/>.

197 SOKOL, T. Dohoda o vině a trestu jako kvadratura kruhu. *Bulletin advokacie*. 2023, č. 5, s. 21.

inspiruje v zahraničí, je vždy to nejlepší¹⁹⁸, potažmo zda je vůbec možné i s přihlédnutím k právnímu vývoji v Českých zemích v době vlivu práva rakouského, takovéto instituty do českého právního řádu vnášet a pokud ano, tak v jaké formě. I na příkladu procesněprávního postavení advokáta, stejně jako na příkladech uvedených výše, je možné zcela zřetelně vidět, že změna právního řádu nevyvolá jen formální změnu systematiky zákona, ale že může dojít k někdy nečekaným materiálním změnám, které mohou mít další konsekvence a to v tomto případě také ve vztahu k právu na právní pomoc, kdy je obhájce stavěn do velmi nejisté pozice ohledně toho, který postup klientovi doporučit, neboť ex ante nemůže předjímat, jaký trest bude navržen státním zástupcem a jaký trest by potenciálně byl udělen soudem, tedy narážím zde z mého pohledu na hlavní problém dohody, totiž informační asymetrii na ose obviněný – státní zástupce - soud¹⁹⁹. Ta může být zmírněna jednak pregnantní formulací skutkových podstat trestných činů, dále pravidly pro dokazování, a nakonec též načasováním dohody, přičemž první dvě možnosti jsou determinantou poslední²⁰⁰. Další rozhodnou determinantou pro to, zda implementace dohody do právního řádu uspěje pak může být efektivně nastavený systém odměňování obhájců jako subjektů, v nichž se zhmotňuje právo na spravedlivý proces²⁰¹.

Závěr

Samotný název, tj. Dohoda o vině a trestu a alternativní trestní procedury, vymezil předmět této práce poměrně doširoka. Hlavními cíli bylo jednak učinit závěr o míře efektivity dohody, dále srovnání českého přístupu k ní s přístupy zahraničních právníků a zda českým zákonodárcem zvolený přístup může naplnit účel dohody, tj. zefektivnění a zrychlení tr. řízení a snahu o snížení vytíženosti trestních soudů. Další mou snahou bylo také popsat dopady (zejména co se celospolečenských nákladů týče) jejího sjednání, či využití jiného z odklonů, pro obžalovaného, státního zástupce, soud a též pro obhajobu, to vše ve světle práva na právní pomoc a dalších zásad trestního práva.

Výstupem této práce je následující. Výsledkem implementace dohody je tzv. administrativizace tr. práva, tj. významně posílená role státního zástupce, případně policejního orgánu a oslabení role soudu, potažmo role hlavního líčení jako merita klasického trestního procesu, neboť odklony umožňují, aby státní zástupce v zásadě vyřešil konkrétní věc bez zapojení soudu, pachatel byl uznán vinným a odsouzen nikoliv na základě řízení před soudem,

198 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 3 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

199 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 6 a s. 13 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

200 tamtéž.

201 GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 2006, s. 6 a s. 13 [cit. 2023-11-24]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

ale na základě vyjednávání mezi obžalobou a obviněným za využití důkazních prostředků získaných policejním orgánem a státním zástupcem, které byly nakonec jen schváleny soudem. I to představuje modifikaci některých základních zásad trestního práva procesního, jak uvádím ve třetí subkapitole, neboť předpokladem podání obžaloby je i to, zda byly v přípravném řízení objasněny základní skutečnosti, bez kterých není možné hlavní líčení provést. Takovýto důkazní standard, kdy k podání obžaloby, potažmo vynesení odsuzujícího rozsudku je třeba, aby bylo zřejmé, že se skutek stal, že jej spáchal obviněný a že je skutek trestným činem a nezanikla trestnost činu, či tr. stíhání není nepřijatelné, není při sjednávání dohody vyžadován, jinými slovy není potřeba, aby o vině pachatele soud byl přesvědčen nade vší pochybnost, nýbrž ze soudní praxe fakticky dostačuje, aby zde byla přiměřená šance na to, že čin obviněný spáchal a to ve formě jeho prohlášení o tom, že skutek spáchal (ač mohl spáchat skutek závažnější či vůbec žádný). Toto vnímám jako slabinu dohody jako takové a důvod, proč k jejím sjednání není řada advokátů (oproti státním zástupcům) příliš otevřená.

Ve druhé části jsem se zabýval tím, jaké dopady má dohoda či jiný odklon z hlediska celospolečenské alokace vzácných zdrojů a v jaké míře jsou náklady tr. řízení ušetřeny či pouze alokovány jiným subjektům trestního procesu. Výsledkem by mohlo být konstatování, že dohoda je řešením problému vytížení trestních soudů a současně řešením konsolidace výdajové stránky soudních rozpočtů, neboť monetární náklady na uzavření dohody bezpochyby budou nižší než v případě plnohodnotného tr. řízení. Náklady společnosti budou v případě sjednání dohody ušetřeny i ve formě času, který soudní soustava (i SZ) může investovat do závažnější kriminality a jejího odhalování, dále tedy dojde ke zvýšení odstrašující funkce tr. práva, jelikož se množství odsouzení stejně jako pravděpodobnost odsouzení zvýší, což lze v kontextu s preventivní funkcí trestního práva označit za společensky žádoucí.

Dospěl jsem také ke zjištění, že další možností, jak zvýšit efektivitu trestního práva je ukládání trestů monetárního charakteru, které pokryjí náklady společnosti na odhalení i prokázání tr. činu. Ty lze na základě výše uvedeného označit za mimořádně efektivní a díky dohodě je to právě SZ, který může k této efektivitě přispět tím, že takovýto trest v dohodě s obviněným uzavře. Pro něj bude bezpochyby výchovné, ačkoliv méně omezující to, že se sníží pravděpodobnost uložení trestu odnětí svobody, anebo se alespoň zkrátí doba, kterou ve vězení stráví, za současného snížení nákladů státu na výkon trestu odnětí svobody. Pro obhajobu bude také akceptace trestu, který nepostihne svobodu obviněného snazší, než akceptace trestu odnětí svobody (ačkoliv bude-li se nacházet při samé dolní hranici trestní sazby, lze i zde o snazší akceptaci obhajobou hovořit). Dovolím si tedy vyjádřit přesvědčení, že i obhájci budou mít vliv na to, v jaké míře bude dohoda využívána, neboť právě jejich názor bude pro obviněného zásadní

v tom, zda nabídku na uzavření dohody přijmout či nikoliv. Jejich názor pak lze ovlivnit, a to systémem odměňování: jednak snížením trestní sazby pro jejich klienta, výměnou za sjednání dohody, jednak úpravou jejich odměn a to tak, aby pro ně uzavření dohody nepředstavovalo faktické snížení příjmů z důvodu absence hlavního líčení.

Je třeba výše zmíněné interpretovat ve světle argumentu, že v případě sjednání dohody již v přípravném řízení nelze vlastně o procesu hovořit, neboť ten sotva začal a obviněný, který se rozhodl svá procesní práva výměnou za snížení trestní sazby nevykonávat, tímto nesmí být negativně zasažen. Vracím se tedy k problematice slabin dohody, neboť toto může být jedna z nich. Není podle mého názoru totiž možné snažit se pokaždé být co se zdrojů týče efektivní, neboť pak bychom přišli o poučení z vlastních chyb a také o pohledy na problematiku, které možná nemusejí být nejlepší, nejúčinnější, nejefektivnější či nejvhodnější, ale ve světle teorie racionality aplikované Ústavním soudem podle mého názoru stačí, bude-li přístup k pachateli a k trestání alespoň rozumný.

Shrnu-li výše uvedené, pak snad lze konstatovat, že základních cílů práce bylo dosaženo, a to alespoň v té míře, která odpovídá značnému množství materie týkající se alternativních trestních procedur. Komparace názorů zahraničních právníků s ustanoveními českého práva mi umožnila dovodit, že normotvůrce při tvorbě trestních zákonů postupoval, ať vědomě či nikoliv, v zásadě v menším či větším souladu s těmito názory. Potvrdila se efektivita odklonů, zdařila se podle mého názoru nikoliv pouze okrajová komparace institutů tr. práva, nýbrž jejich všeobecné, ačkoliv ne vyčerpávající srovnání s postoji k nim v zahraničí. Úvah *de lege ferenda* se pak dopouštím spíše výjimečně, cílem práce nikdy nebylo formulovat normativistická doporučení zákonodárci, spíše naopak, přístup z mé strany byl v zásadě spíše přísně pozitivistický s neopomenutelným důrazem na praxi a snahou popsat, jaké právní normy máme než ty, které bychom mohli mít.

Seznam použitých zkratk

Tr. řád (trestní řád)	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
Tr. zákoník (trestní zákoník)	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Dohoda	Dohoda o prohlášení viny a přijetí trestu
Zákon o advokacii	Zákon č. 85/1996 Sb., zákon o advokacii
Občanský soudní řád	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
Listina základních práv a svobod	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod
Metodika NSZ	Metodika k postupu státních zástupců při sjedávání dohod o vině a trestu, sp. zn. 1 SL 111/2022
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
SZ	Státní zástupce
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
NSZ	Nejvyšší státní zastupitelství

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. Vyd. 6., přeprac. Praha: Leges, 2021, s. 791-822. ISBN 978-80-7502-550-0.

MANKIW, G. *Zásady ekonomie*. Praha: Grada, 1999, s. 32. ISBN: 978-80-7169-891-3.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I, II, III*. Vyd. 7. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2272.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád – komentář*. Vyd. 7. Praha: C.H.Beck, 2013, ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník – komentář*. Vyd. 2. Praha: C.H.Beck, 2012, ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠČERBA, F. a kol. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012, s. 25.

ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2013, s. 60. ISBN: 978-80-87576-93-9.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

DUSEK, L.; MONTAG J. The Effects of a Simplified Criminal Procedure: Evidence from One Million Czech Cases. In *papers.ssrn.com* [online]. 27. 3. 2017 [cit. 2023-11-17]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2941496.

DUSEK, L.; MONTAG J. The Trade-offs of Justice: A Theory of the Optimal Use of Alternative Criminal Procedures. In *papers.ssrn.com* [online]. 22. 7. 2016 [cit. 2023-11-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2812559.

Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb. (sněmovní tisk Poslanecké sněmovny České republiky č. 510/0) [online]. s. 28–29 [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=510&ct1=0>.

GAROUPA, N.; STEPHEN, F. Law and Economics of Plea-Bargaining. In *papers.ssrn.com* [online]. 21. 7. 2006 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=917922.

GIVATI, Y. Legal Institutions and Social Values: Theory and Evidence from Plea Bargaining Regimes. *Journal of Empirical Legal Studies*. [online]. 2014, 11(15-22), 867-893 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2426993.

Metodika k postupu státních zástupců při sjednávání dohod o vině a trestu [online]. Nejvyšší státní zastupitelství: ©2023 [cit. 2023-05-31]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2023/03/1-SL-111-2022.pdf>.

Nejvyšší státní zástupce nepodá dovolání v případě nákupu letounů CASA [online]. Nejvyšší státní zastupitelství: ©2023 [cit. 2023-06-11]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/nsz/nejvyssi-statni-zastupce-nepoda-dovolani-v-pripadu-nakupu-letounu-casa/>.

Pojištění odpovědnosti advokáta za škodu anebo Promiňte, stala se chyba. [online]. Advokátní deník online: ©2021 [cit. 2023-05-28]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/10/22/pojistení-odpovednosti-advokata-za-skodu-aneb-prominte-stala-se-chyba/>.

3. Časopisecké články

BECKER, G. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968, č. 76(2), s. 169-217.

DUŠEK, L.; MONTAG J. Dopady zkráceného přípravného řízení na délku a výsledky trestního řízení. *Trestněprávní revue*. 2017, č. 16, s. 59-66.

EASTERBROOK, F. H. Criminal Procedure as a Market System. *The Journal of Legal Studies*. 1983, č. 12(2), s. 289–332.

JELÍNEK, J. Dohadovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 10, s. 19.

JOHNSON, D. B. Trials and Tribulations: The Trial Tax and the Process of Punishment. *Crime and Justice*. 2019, č. 48(1), s. 313-363.

LANDES, W. M. An economic analysis of courts. *Journal of Law and Economics*. 1971, č. 14, s. 467-475.

LANGER, M. Plea Bargaining, Conviction Without Trial, and the Global Administratization of Criminal Convictions. *Annual Review of Criminology*. 2021, č. 4, s. 377-411.

MULÁK, J., PROVAZNÍK, J. Dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. na základní zásady trestního řízení. *Bulletin advokacie*. 2021, č. 11, s. 37.

PAOLINI, G. The administratization of criminal convictions worldwide: History, extent, and consequences. *ILE Working Paper Series*. 2023, No. 74, University of Hamburg, Institute of Law and Economics (ILE), Hamburg.

POSNER, R. An Economic Theory of the Criminal Law. *Columbia Law Review*. 1985, č. 85(6), s. 1193-1231.

SOKOL, T. Dohoda o vině a trestu jako kvadratura kruhu. *Bulletin advokacie*. 2023, č. 5, s. 21.

VANTUCH, P. Lze uzavírat dohody o vině a trestu na počátku vyšetřování? *Bulletin advokacie*. 2023, č. 1-2, s. 23.

4. Seznam použitých právních předpisů

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 82/1998 Sb., zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postu

Zákon č. 85/1996 Sb., zákon o advokacii

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

5. Seznam použité judikatury

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 9. 2009, sp. zn. 254 Cdo 2533/2007,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2022, sp. zn. 5 Tz 32/2022,

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 13. 10. 2021 č.j. 5 To 80/2021.

Dohoda o vině a trestu a další alternativní trestní procedury

Abstrakt

Téma této práce se týká alternativních trestních procedur, přičemž na první místo řadí dohodu o vině a trestu. Jde o institut, který v českém právní řádu nemá žádnou tradici, byl do něj zařazen pod vlivem angloamerického práva a představuje alternativu ke klasickému průběhu trestního řízení, které bude při využití dohody zkráceno, přičemž za klíčovou lze považovat právě dobu sjednání dohody, zda se tak děje po zahájení trestního stíhání nebo později ale ještě před podáním obžaloby či až v rámci soudního stádia řízení, respektive v rámci řízení odvolacího. Dohoda představuje možnost, jak se vyhnout hlavnímu líčení a s tím souvisejícímu dokazování, podání obžaloby a také zdlouhavému opatřování důkazních prostředků, a to prohlášením osoby, proti níž se řízení vede, že spáchala skutek, pro který je stíhána.

Práce je rozdělena do dvou kapitol, první z nich se zabývá charakteristikou dohody, jejím teoreticko-právním vymezením a její zákonnou úpravou v České republice. Následuje výčet přístupů k ní pohledem zahraničních právníků a ekonomů a pohled na dohodu ze strany základních zásad trestního procesu.

Druhá kapitola pak je členěna do řady podkapitol, které se nejprve zabývají ekonomickým pohledem na trestní právo – na páčání trestných činů, jednotlivé trestné činy a tresty za ně ukládané, výše jejich sazeb a dále také na jednotlivé procesní subjekty. Klíčovým pohledem na věc byla míra efektivity alokace vzácných zdrojů, a to ve vztahu k jednotlivým procesním subjektům ovlivněným alternativní trestní procedurou.

Cílem bylo jednak učinit závěr o tom, v jaké míře dohoda a případně alternativní řízení přispěje k efektivnější alokaci zdrojů společnosti a zda jsou tyto instituty vůbec schopny. Dalším bodem, kterým se práce zabývala, bylo vedle postavení procesních subjektů, jejich práv, povinností, zdrojů, které využívají také to, v jaké míře je jejich činnost ovlivněna právě dohodou a jak na takovéto ovlivnění subjekty reagují.

Klíčová slova: dohoda o vině a trestu, odklony, efektivita využití vzácných zdrojů

Agreement on guilt and punishment and alternative criminal proceedings

Abstract

This thesis deals with alternative criminal proceedings and agreement on guilt and punishment in the first place. The agreement on guilt and punishment as an institute has no tradition in the Czech legal order and was introduced into Czech law due to influence of common law. The agreement is seen as an alternative solution in comparison to usual criminal procedure which is shortened due to the aforementioned agreement. The crucial role is played by time – in which stage of criminal prosecution the agreement is concluded: if the conclusion of the agreement takes place immediately after the initiation of the criminal prosecution, later on but ahead of bringing an indictment or whether the agreement is entered into during judicial proceedings or later in a court of appeals. The agreement constitutes possibility for a defendant and his defence lawyer to avoid criminal trial and bringing of indictment related to it. Proving guilt and collecting evidence are avoided too. All that is possible due to statement of the defendant that he or she committed deed for which the defendant is prosecuted.

This thesis is divided into two main chapters. The first one is focused on the agreement as a whole, its legal definitions and on the point of view of a legal theory, legal principles and statutory definitions as well as the point of view of foreign lawyers and judges and their attitude to the agreement.

Second chapter is divided into more subchapters which are concerned with slightly more economic view of the matter of penalty law, committing crimes, and crimes *per se*, punishments and penalty imposed. Subjects of criminal proceeding are introduced and described thoroughly as well. All aforementioned is assessed from perspective of efficient allocation of scarce resources.

The aim of the thesis was to evaluate how efficient (with regard to costs) these institutes of penalty law are or could become in the future. Next aim of the thesis was not only to describe rights, obligations and resources of the subjects of criminal proceeding but to ascertain the influence of the agreement upon these subjects and their activities during the whole proceeding.

Klíčová slova: agreement on guilt and punishment, diversions, efficiency of usage of scarce resources